

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ: Τ.Ε.Ι ΠΕΙΡΑΙΑ
ΤΜΗΜΑ: ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

**‘ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΗΝ
ΕΥΡΩΖΩΝΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1990-2012’**

Όνοματεπώνυμο: Σίνου Νικολέττα

Επιβλέπων Καθηγητής: Παπαηλίας Θ.

ΑΜ : 13745

Περίληψη

Το όραμα πολλών δεκαετιών των Ευρωπαίων ηγετών για οικονομική και όχι μόνο ένωση της Ευρωπαϊκής ηπείρου είναι πλέον μια πραγματικότητα. Αυτή τη στιγμή, οι χώρες που ανήκουν στην λεγόμενη Ευρωπαϊκή Ένωση συνεχώς αυξάνονται και το κοινό νόμισμα του ευρώ χρησιμοποιείται σήμερα από μεγάλο πλήθος των κατοίκων της Ευρώπης.

Μετά από δέκα χρόνια κυκλοφορίας του όμως, το ευρώ διανύει μια κρίσιμη περίοδο, αντιμετωπίζοντας δυσεπίλυτα δημοσιονομικά προβλήματα. Η χρηματοπιστωτική ύφεση του 2008 σε συνδυασμό με πολιτικές που ακολούθησε η Ευρωζώνη έως σήμερα, αποτέλεσαν αιτία για τη λεγόμενη κρίση χρέους, απειλώντας ακόμη και το μεγαλύτερο δημιούργημα των ηγετών της Κοινότητας, δηλαδή του ευρώ.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελείται από δύο κύρια μέρη. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο μέρος γίνεται μια απαραίτητη εκτενής αναφορά και ιστορική αναδρομή στην δημιουργία του οικοδομήματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ευρωζώνης. Στη συνέχεια, προχωρούμε στο κύριο μέρος της εργασίας μας, όπου και παρουσιάζεται η δημοσιονομική εικόνα των χωρών της Ευρωζώνης μέσω κάποιων βασικών μεγεθών της οικονομίας όπως είναι το δημόσιο έλλειμμα, η ανεργία κτλ. Τέλος, ακολουθούν κάποιες συμπερασματικές παρατηρήσεις και σχολιασμοί που προκύπτουν μετά την ενασχόληση με το φλέγον ζήτημα της οικονομικής εικόνας της Ευρωζώνης και της ΕΕ συνολικότερα.

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή.....	5
---------------	---

Κεφάλαιο 2

Ιστορική Αναδρομή-Η Ευρωπαϊκή Ενοποίηση από τη Θεωρία στην Πράξη

2.1 Εξέλιξη και Διεύρυνση της Ενωμένης Ευρώπης.....	7
---	---

2.2 Η Ιδέα της Νομισματικής Ένωσης σε Εφαρμογή- Ευρωζώνη.....	9
---	---

2.2.1 Συνθήκες της Ρώμης.....	11
-------------------------------	----

2.2.2 Συμφωνία Σέγκεν.....	11
----------------------------	----

2.2.3 Συνθήκη του Μάαστριχτ.....	12
----------------------------------	----

2.2.4 Συνθήκη του Άμστερνταμ.....	12
-----------------------------------	----

2.3 Οφέλη από Νομισματική Ένωση.....	16
--------------------------------------	----

Κεφάλαιο 3

Οικονομική Δραστηριότητα στην Ευρωζώνη

3.1 Δημοσιονομική Εικόνα της Ευρωζώνης.....	19
---	----

3.1.1 Έσοδα και Δαπάνες.....	20
------------------------------	----

3.1.2 Δημόσιο Έλλειμμα- Δημόσιο Χρέος.....	23
--	----

3.1.3 Απασχόληση.....	26
-----------------------	----

3.2 Λοιπά Στοιχεία Ευρωζώνης Σήμερα-Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	28
--	----

Κεφάλαιο 4

Κρίση Χρέους στην Ευρωζώνη

4.1 Γενικά.....	30
-----------------	----

4.1.1 Η Περίπτωση της Ελλάδας.....	31
------------------------------------	----

4.2 Ετερογένεια Μεταξύ των Χωρών της Ευρωζώνης.....	36
--	-----------

Κεφάλαιο 5

Συμπερασματικές Παρατηρήσεις.....	40
--	-----------

Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Ξένη Βιβλιογραφία.....	43
-------------------------------	-----------

Ελληνική Βιβλιογραφία.....	44
-----------------------------------	-----------

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Αναμφίβολα, η Ευρωπαϊκή ήπειρος βρίσκεται στο πρώτο πλάνο των διεθνών εξελίξεων με πρωταγωνιστικό ρόλο τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο πολιτικών στρατηγικών. Ο ρόλος της αυτός μάλιστα έγινε ακόμα πιο σπουδαίος με την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ως αποτέλεσμα της οικονομικής και εμπορικής ένωσης των ευρωπαϊκών χωρών ήταν και η ισχυρή παρουσία της Ευρώπης σε παγκόσμιο επίπεδο. Συγκεκριμένα, σήμερα η ΕΕ αποτελεί την μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο με το ΑΕΠ της να ξεπερνά το ¼ του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Η προσπάθεια ένωσης των κρατών της Ευρώπης πέρασε από πολλά στάδια κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα. Κάθε σημαντική συνθήκη αποτελούσε και ένα βήμα για την Ένωση. Η πρώτη από αυτές ήταν το 1958, όταν και εφαρμόστηκε η Συνθήκη της Ρώμης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ). Στόχος της αρχικά, ήταν η δημιουργία μίας κοινής αγοράς μεταξύ Γερμανίας, Γαλλίας, Ιταλίας, Βελγίου, Λουξεμβούργου και Ολλανδίας. Η συμφωνία αυτή περιελάμβανε τόσο την πραγματοποίηση μιας τελωνειακής-εμπορικής ένωσης, όσο και την κοινή πολιτική σε τομείς όπως η ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίου και προϊόντων μεταξύ των χωρών.

Από την αρχή βέβαια, ο βασικός στόχος της κοινότητας ήταν να δημιουργήσει ένα θεσμικό πλαίσιο που θα εγγυόταν στους λαούς της Ευρώπης την ειρήνη, την πρόοδο και την ευημερία. Στόχος ήταν ο σεβασμός στην πολιτιστική διαφοροποίηση των λαών της και η ύπαρξη κοινοτικής αλληλεγγύης. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δηλαδή δεν είναι απλά ένας υπερεθνικός οργανισμός όπως ο ΟΗΕ ή ο ΟΟΣΑ. Επίσης δεν αποτελεί κράτος ή ομοσπονδία κρατών αλλά έχει δικαιώματα που ασκούν τα όργανά της. Οι 'νόμοι' της και οι αποφάσεις των οργάνων της δεσμεύουν τα κράτη μέλη, τις επιχειρήσεις και τους πολίτες της.

Ωστόσο, η Ευρώπη το 2008 ένωσε τις συνέπειες της χρηματοπιστωτικής κρίσης των ΗΠΑ. Τα αίτια της κρίσης όμως που διανύει η Ευρωζώνη δεν είναι μόνο η κρίση της αγοράς ακινήτων στις ΗΠΑ. Αντιθέτως, η κρίση χρέους στις χώρες που μοιράζονται το ίδιο νόμισμα φανέρωσε την αλληλεξάρτηση που υπάρχει στην σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα στην Ευρώπη και περισσότερο μεταξύ των χωρών που

υιοθέτησαν το ευρώ. Έδειξε επίσης το ιδιαίτερο πρόβλημα της Ευρωπαϊκής οικονομίας και ιδιαίτερα των πιο αδύναμων μελών της.

Γίνεται κατανοητό πως υπάρχουν διαφορές μεταξύ των κρατών-μελών που αποτελούν την ΕΕ αλλά και τις χώρες που μοιράζονται το κοινό νόμισμα του ευρώ. Οι διαφορές αυτές δεν έγκεινται μόνο σε επίπεδο λειτουργίας των θεσμών, διαφορές των οικονομικών συνθηκών και βιοτικού επιπέδου της κάθε χώρας. Την ίδια στιγμή, τα κράτη μέλη της ΕΕ και της Ευρωζώνης χαρακτηρίζονται από έντονες διαφοροποιήσεις σε νοοτροπία και κουλτούρα. Επιπλέον, ιδιαίτερα μετά τις επεκτάσεις της Ένωσης, οι διαφορές αυτές πολλαπλασιάζονται. Η παραπάνω παρατήρηση είναι πολύ σημαντική καθώς έτσι μπορούμε να κατανοήσουμε πως μια κοινή πολιτική που λαμβάνεται από την κεντρική διοίκηση της ΕΕ δεν είναι δυνατό να έχει ίδιο αποτέλεσμα σε κάθε κράτος χωριστά.

Παρακάτω, θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε κάποιους από τους παραπάνω προβληματισμούς. Στην ενότητα της δημοσιονομικής εικόνας της Ευρώπης, ενότητα που θα αφορά αυτή καθαυτή την κατάσταση των δημόσιων οικονομικών των χωρών της ευρωπαϊκής κοινότητας, θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε την εξέλιξη βασικών δεικτών δημόσιων οικονομικών στη ζώνη του ευρώ αλλά και συνολικότερα στην ΕΕ.

Κεφάλαιο 2

Ιστορική Αναδρομή-Η Ευρωπαϊκή Ενοποίηση από τη Θεωρία στην Πράξη

2.1 Εξέλιξη και Διεύρυνση της Ενωμένης Ευρώπης

Το όραμα της Ενωμένης Ευρώπης δεν είναι σύγχρονο. Αντιθέτως, ανά τους αιώνες είναι εμφανείς οι προσπάθειες ενοποίησης της ευρωπαϊκής ηπείρου από διάφορες και διαφορετικές δυνάμεις. Μία πρώτη σημαντική προσπάθεια έγινε το 1923 από τον Αυστριακό πρίγκιπα Καλέργκι, ο οποίος ήταν ιδρυτής μιας «Πανευρωπαϊκής κίνησης» με σκοπό τη δημιουργία των Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης, έχοντας ως πρότυπο δηλαδή την αντίστοιχη ένωση στις ΗΠΑ (Κότιος, 2011).

Μετά τον Α παγκόσμιο πόλεμο έγιναν πολλές προσπάθειες για να αποκλειστεί ο πόλεμος και γενικότερα η χρήση βίας στις διεθνείς σχέσεις, προϋπόθεση για οποιοδήποτε εγχείρημα ολοκλήρωσης. Άξονας αυτών των προσπαθειών ήταν η Κοινωνία των Εθνών, αποτελούμενη κυρίως από ευρωπαϊκά έθνη (Στεφάνου, 2002).

Ο Κοντογεώργης (1995), θεωρεί ιστορικό σταθμό και ορόσημο στην πορεία προς την ένωση της Ευρώπης τη δήλωση του των Εξωτερικών της Γαλλίας, Robert Schuman στις 9 Μαΐου 1950. Χαρακτηριστικά η ιστορική του δήλωση αναφέρει: «Η συμβολή την οποία μια Ευρώπη οργανωμένη και ζωντανή μπορεί να προσφέρει στον πολιτισμό είναι απαραίτητη για τη διατήρηση της ειρήνης». Συνεχίζοντας πρότεινε την συνεργασία της χώρας του με την Γερμανία στον τομέα του Άνθρακος και Χάλυβος, που αποτελούσε στο παρελθόν αφορμή πολέμων μεταξύ των δύο χωρών.

Σκοπός ήταν δηλαδή να ξεκινήσουν το πιο τολμηρό εγχείρημα της ευρωπαϊκής ιστορίας που δεν ήταν άλλη από την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) που θα αποτελούσε μόνο το πρώτο βήμα για την ενοποίηση της ηπείρου. Έτσι και έγινε, στις 18 Απριλίου 1951, έξι ιδρυτικά κράτη ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα και υπέγραψαν στο Παρίσι την συνθήκη ΕΚΑΧ. Το Ηνωμένο Βασίλειο αρνήθηκε να συμμετάσχει στην ΕΚΑΧ. Προτιμώντας να παραμείνει έξω από την Κοινότητα. Ο λόγος ήταν η αναγκαία παρχώρηση εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων στην Κοινότητα που προέβλεπε η συμφωνία (Κωστήσης, 1998).

Φτάνουμε λοιπόν από το όραμα στην εφαρμογή με την δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων καθώς τέθηκαν τα θεμέλια του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, το χτίσιμο του οποίου συνεχίζεται για μισό σχεδόν αιώνα μέχρι σήμερα. Η πρώτη πενταετία της ζωής της κοινότητας αυτής αποδείχτηκε εξαιρετικά επιτυχημένη προχωρώντας έτσι και στο επόμενο βήμα της μετάβασής της. Συγκεκριμένα, στις 25 Μαρτίου 1957, έχουμε την ένωση ανατολής και δύσης με τις, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Κάτω Χώρες να ιδρύουν με τη Συνθήκη της Ρώμης την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Αρκετές άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης προσχώρησαν στην Ένωση μετά το 1973 (Λάζος, 1996).

Στόχος της ΕΟΚ ήταν η επέκταση της εμπορικής και οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των χωρών μελών της ενώ ταυτόχρονα με την ΕΟΚ δημιουργείται και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ) που σκοπό είχε τη μελέτη των εφαρμογών της ατομικής ενέργειας. Μετά την ένωση των τριών οργανισμών της Ευρώπης (ΕΟΚ, ΕΚΑΧ, ΕΥΡΑΤΟΜ) σε μια κοινή διοίκηση χρησιμοποιούμε την επωνυμία Ευρωπαϊκή Κοινότητα ή Κοινή Αγορά.

Η ένωση αυτή περιόρισε ακόμα περισσότερο τους δασμούς και σε πολλές περιπτώσεις τους κατήργησε, όπως επίσης και τις ποσοτώσεις. Με τον τρόπο αυτό γινόταν ευκολότερη η ανταλλαγή των προϊόντων μεταξύ των χωρών και έτσι οι εμπορικές συναλλαγές διευκολύνονταν. Τέλος, η Κοινή Αγορά επέτρεπε την ελεύθερη μετακίνηση των παραγωγικών συντελεστών μεταξύ των κρατών μελών (Ρεμπεισιώτης, 2013).

Στη συνέχεια της πορείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων το 1989, πολλές πρώην κομμουνιστικές χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης προσχώρησαν σε αυτή, με δύο κύματα διεύρυνσης, από το 2004 έως το 2007. Η δεύτερη επέκταση της ΕΕ έγινε τη δεκαετία του 80' στην προσπάθεια να μπουν στην Κοινότητα χώρες του νότου. Η Ελλάδα το 1981 ήταν η 10^η στη σειρά χώρα μέλος, ακολουθώντας οι Ισπανία και Πορτογαλία το 1986. Η τρίτη διεύρυνση έγινε αρκετά χρόνια αργότερα, δέκα συγκεκριμένα, προχωρώντας και πάλι προς χώρες του βορρά. Το 1995 λοιπόν, η Σουηδία, η Φιλανδία και η Αυστρία προσχωρούν στην 'οικογένεια' της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Τέλος, η μεγαλύτερη επέκταση έγινε το 2004 όταν εντάχθηκαν δέκα χώρες (Κύπρος, Μάλτα, Λιθουανία, Λετονία, Εσθονία, Τσεχία, Σλοβακία, Σλοβενία,

Πολωνία και Ουγγαρία). Το 2007 η ΕΕ δέχεται ως μέλη της και τις Βουλγαρία και Ρουμανία. Το 2013, η Κροατία έγινε το 28ο κράτος μέλος της (Γκαργκάνας και Τάβλας, 2002).

Συμπερασματικά μπορούμε να ισχυριστούμε ότι οι Κοινότητες είχαν εξαρχής οικονομικό αντικείμενο. Σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις των ιδρυτικών συνθηκών. Απέβλεπαν λοιπόν στην οικονομική επέκταση, την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου, την ανάπτυξη της απασχόλησης, την αρμονική ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της κοινότητας και την αυξημένη σταθερότητα (Στεφάνου, 2002). Ο Κωστήσης (1998), αναφέρει πως οι λόγοι της δημιουργίας της ενιαίας Ευρώπης είναι πολλοί, όπως πολιτικοί, οικονομικοί, ανάπτυξη των ασθενέστερων περιοχών, οικολογικοί λόγοι, εξωτερική πολιτική-ασφάλεια καθώς και οι παντός είδους ευκαιρίες που προσφέρει ένας ευρύτερος χώρος. Κατά τα τελευταία 50 χρόνια, οι διαδοχικές διευρύνσεις της ΕΕ προήγαγαν την οικονομική ανάπτυξη και ενίσχυσαν τις δημοκρατικές δυνάμεις σε χώρες που έβγαιναν από δικτατορικά καθεστώτα.

Παραπάνω είδαμε τα σημεία που αποτέλεσαν σταθμό στην δημιουργία αυτού που ξέρουμε ως Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα γεγονότα αυτά, ακολουθώντας το ένα το άλλο, επιβεβαίωσαν το πετυχημένο 'πείραμα' της ενοποίησης των κρατών δείχνοντας το δρόμο προς ένα επιπλέον άλμα προς μεγαλύτερο όφελος για όλα τα μέλη. Το άλμα αυτό αφορά την χρήση κοινού νομίσματος στις συναλλαγές των κρατών μελών, δηλαδή την νομισματική ενοποίηση με την δημιουργία της Ευρωζώνης.

2.2 Η Ιδέα της Νομισματική Ένωσης σε Εφαρμογή- Ευρωζώνη

Αρχικά, σύμφωνα με την Επιτροπή της Ευρώπης (2000), η οικονομική και νομισματική ένωση (ONE) ορίζεται ως ένα μέρος της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης. Τα ανεξάρτητα κράτη μπορούν να ενοποιούν της οικονομίες τους σε διαφορετικούς βαθμούς, προκειμένου να πετύχουν τα οφέλη του μεγέθους, όπως είναι η αυξημένη εσωτερική η εσωτερική αποτελεσματικότητα και η καλύτερη ανταπόκριση σε εξωτερικά γεγονότα.

Η πολιτική βούληση για την παραπέρα πρόωθηση της ολοκλήρωσης εκδηλώθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Αννόβερου τον Ιούνιο του 1988, δίνοντας την εντολή για τη σύνταξη μελέτης για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE). Στο χρόνο που ακολούθησε, γινόταν όλο και πιο προφανής η ανάγκη προώθησης της ONE ως αναγκαίου συμπληρώματος της ελεύθερης κίνησης κεφαλαίου (Στεφάνου, 2002).

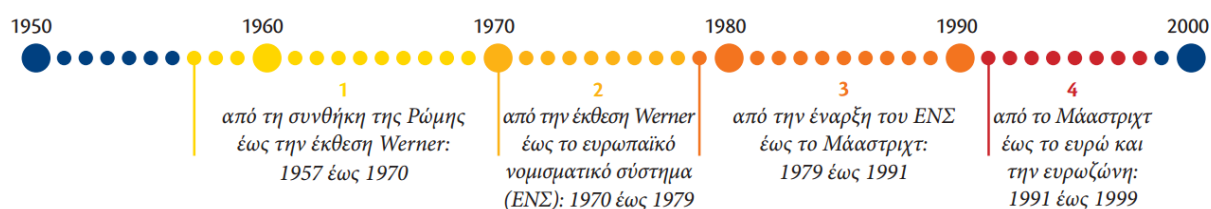
Η εφαρμογή ενός νέου κοινού μέσου συναλλαγών ήταν μια από τις πιο σημαντικές φιλοδοξίες της Ευρώπης από το τέλος της δεκαετίας του 60' αφού υποσχόταν όχι μόνο νομισματική σταθερότητα αλλά ένα κλίμα απασχόλησης και αυξημένης ανάπτυξης. το δεύτερο ήμισυ του 20ού αιώνα χαρακτηρίστηκε από μια συνεχή αναζήτηση των κρατών μελών για βαθύτερη οικονομική συνεργασία, ως μέσο ενίσχυσης των πολιτικών δεσμών μεταξύ τους και προστασίας της κοινής αγοράς. Η δημιουργία της Ευρωζώνης στη δεκαετία του 1990 μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα πολιτικό εγχείρημα, το οποίο επήλθε ως φυσική κατάληξη των προσπαθειών δημιουργίας της ενιαίας αγοράς.

Παρά τα θετικά οφέλη που μπορεί να αποκομίσει μία χώρα ωστόσο από την υιοθέτηση του ευρώ, σύμφωνα με πλήθος μελετητών, το κοινό νόμισμα δεν θα ωφελήσει σε μεγάλο βαθμό. Σύμφωνα με τον Grauwe (2001), το κόστος μίας νομισματικής ένωσης προκύπτει από το γεγονός ότι όταν μια χώρα εγκαταλείπει το εθνικό της νόμισμα, παράλληλα παραιτείται από τη χρήση ενός εργαλείου οικονομικής πολιτικής, χάνοντας τη δυνατότητα εφαρμογής εθνικής νομισματικής πολιτικής. Αυτό σημαίνει ότι μια χώρα που εντάσσεται σε μια νομισματική ένωση δεν θα είναι πλέον σε θέση να αλλάζει την τιμή του νομίσματός της (μέσω εκούσιων υποτιμήσεων ή εκούσιων ανατιμήσεων) ή να καθορίζει την ποσότητα του εθνικού της νομίσματος που βρίσκεται σε κυκλοφορία. Συνεχίζει, τονίζοντας πως ορισμένες χώρες που συμμετέχουν σε αυτή θα υποστούν απώλεια ευημερίας.

Οι Krugman και Obstfeld (1995), υποστηρίζουν πως στην ONE δεν υπάρχει ο απαραίτητος βαθμός οικονομικής ολοκλήρωσης στο εμπόριο και την κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής ώστε τα οφέλη να είναι μεγαλύτερα από τα κόστη και η δημιουργία της ONE προωθείται κυρίως για πολιτικούς λόγους.

Προχωρώντας στην ιστορική αναδρομή της Νομισματικής Ένωσης, η πραγματοποίηση του πολύ μεγάλου βήματος που αποφάσισαν οι χώρες μέλη επήλθε με την υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχτ (συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση ή συνθήκη ΕΕ) το 1992. Στο παρακάτω σχήμα μπορούμε να δούμε τους σημαντικούς σταθμούς για την ολοκλήρωση της Νομισματικής ένωσης.

Σχήμα 2.2.1: Η Μετάβαση προς τη Σημερινή Νομισματική Ένωση

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010

Πιο αναλυτικά, τα σημεία ορόσημα στην υιοθέτηση του ευρώ είναι στην ουσία μια σειρά συνθηκών που συμφωνήθηκαν από τους ευρωπαϊκούς εταίρους φτάνοντας ως την πιο σημαντική που είναι εκείνη του Μάαστριχτ το 1992. Παρακάτω εξετάζουμε τις πιο σημαντικές συνθήκες προς την πορεία της εποχής του ευρώ.

2.2.1 Συνθήκες της Ρώμης

Μετά την νομισματική σταθερότητα του συστήματος Bretton Woods, οι συντάκτες της συνθήκης της Ρώμης υπέθεσαν ότι το σταθερό νόμισμα θα είχε ως ασφαλή βάση την επίτευξη τελωνειακής ένωσης και κοινής αγοράς με ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, υπηρεσιών, προσώπων και κεφαλαίου. Έτσι, για το σκοπό αυτό ιδρύονται οι Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και η Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Η ημερομηνία υπογραφής τους θεωρείται μάλιστα η επίσημη ημερομηνία γέννησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Κανελλόπουλος, 2003).

2.2.2 Συμφωνία Σέγκεν

Η Συμφωνία Σέγκεν υπογράφηκε στις 14 Ιουνίου 1985 στην πόλη Σέγκεν του Λουξεμβούργου. Προέβλεπε την απρόσκοπη μετακίνηση των ανθρώπων και των εμπορευμάτων μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Οι τελωνειακοί και συνοριακοί

έλεγχοι γινόντουσαν πλέον λιγότεροι και όχι ιδιαίτερα χρονοβόροι. Τα κράτη που υπέγραφαν τη συμφωνία, ουσιαστικά καταργούσαν τα μεταξύ τους σύνορα. Φυσικά οι έλεγχοι εξακολουθούσαν να υπάρχουν σε περιπτώσεις που υπήρχαν υπόνοιες για εγκληματική δράση, όπως τρομοκρατία, λαθρεμπόριο κτλ, αλλά αυτό συμβαίνει ούτως ή άλλως σε κάθε χώρα. Τέλος με τη συνθήκη αυτή, τα σύνορα πλέον θεωρούνται μόνο τα σύνορα με μια Τρίτη χώρα μη κράτος μέλος (Λάζος, 1996).

2.2.3 Συνθήκη του Μάαστριχτ

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η συνθήκη αυτή πλέον υλοποιούσε και όριζε ακριβώς τις απαραίτητες προϋποθέσεις που θα έπρεπε να τηρεί η κάθε χώρα ώστε να προχωρήσει στη συνέχεια στην υιοθέτηση του ευρώ. Η ιδέα της ΟΝΕ είχε πλέον φτάσει στο τελευταίο της στάδιο. Η συνθήκη του Μάαστριχτ υπογράφηκε στις 7 Φεβρουαρίου 1992 όταν και δημιούργησε την ΟΝΕ (Νομισματική Ένωση). Τα κριτήρια που προβλέπει η Συνθήκη για την ένταξη στη ΟΝΕ, βάσει των οποίων οι 15 ηγέτες της ΕΕ θα επιλέξουν τις χώρες που θα ενταχθούν στην ζώνη του ευρώ, είναι:

1. Το δημοσιονομικό έλλειμμα να μην υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ
2. Το ποσοστό πληθωρισμού να μην υπερβαίνει περισσότερο από 1,5 μονάδα τον μέσο όρο των τριών κρατών με τις καλύτερες επιδόσεις
3. Το ποσοστό του δημόσιου χρέους να μην υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ ή να δείνει διαρκή πτωτική τάση
4. Τα μακροπρόθεσμα επιτόκια στις αγορές ομολόγων στο κράτος μέλος, τους τελευταίους δώδεκα μήνες, να μην υπερβαίνουν τις 2 ποσοστιαίες μονάδες του αντίστοιχου μέσου όρου των τριών κρατών μελών με το χαμηλότερο πληθωρισμό
5. Να μην έχει υποτιμηθεί τα δύο τελευταία χρόνια το εθνικό νόμισμα (Διακίδης, 2005)

2.2.4 Συνθήκη του Άμστερνταμ

Ακολούθησε η συνθήκη του Άμστερνταμ στις 2 οκτωβρίου 1997. Τέθηκε σε ισχύ τον Μάιο του 1999 και ουσιαστικά έδωσε έμφαση στους τομείς της ασφάλειας, της δικαιοσύνης, καθώς και στα ατομικά δικαιώματα. Η ΕΕ θα μπορούσε πλέον να νομοθετεί για ποικίλα θέματα όπως αυτά της μετανάστευσης, της δικαιοσύνης αλλά

και για τον πολύ σημαντικό τομέα της κοινής πολιτικής ασφάλειας. Η έναρξη ισχύος της Συνθήκης του Άμστερνταμ, την 1η Μαΐου 1999, αποτελεί για την Ευρωπαϊκή Ένωση ακόμη ένα βήμα στην διαδικασία για την ενίσχυση των θεσμών της και την πολιτική της ολοκλήρωση.

Οι παραπάνω συνθήκες είναι μόνο κάποιες από τις σημαντικές που υπογράφηκαν μεταξύ των κρατών μελών. Όπως είναι αυτονόητο, στα 50 χρόνια που μετρά η ένωση των χωρών της Ευρώπης, υπήρξαν πολλές ακόμη συνθήκες και συμφωνίες καθώς και μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις. Οι ιδρυτικές συνθήκες αποτέλεσαν και αποτελούν το 'Σύνταγμα' της Κοινότητας μέχρι και σήμερα με διάφορες βέβαια τροποποιήσεις κατά την διάρκεια των δεκαετιών. Σκοπό τους ήταν να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε η Ευρωζώνη να καταλαμβάνει κυρίαρχη θέση στα παγκόσμια οικονομικά και όχι μόνο δρώμενα.

Το νομικό πλαίσιο που διέπει την εισαγωγή του ευρώ στηρίζεται κυρίως σε δυο πυλώνες, τον Κανονισμό (ΕΚ) 1103/97 του Συμβουλίου της 17/6/1997 και τον Κανονισμό (ΕΚ) 974/98 του Συμβουλίου της 3/05/1998. Ο πρώτος ορίζει μεταξύ άλλων ότι το έτος 1999 το ευρώ θα καταστεί αυτοτελές νόμισμα και θα αντικαταστήσει το ECU (European Currency Unit) χωρίς να μεταβάλλει την εξωτερική ισοτιμία του τελευταίου. Ισχύει δηλαδή ότι 1 ευρώ =1 ECU. Ο δεύτερος κανονισμός ορίζει ότι το ευρώ είναι από την 1η Ιανουαρίου 1999 το νόμισμα των συμμετεχόντων στη νομισματική ένωση κρατών-μελών. Νομισματική μονάδα είναι το ένα ευρώ, το οποίο υποδιαιρείται σε εκατό λεπτά. Θεσπίζεται επίσης η αρχή της μη απαγόρευσης-μη υποχρέωσης για τη χρήση του ευρώ στις συναλλαγές σε λογιστική μορφή (Μπρισίμης και Παπαδοπούλου, 2001).

Για πρακτικούς και ουσιαστικούς λόγους, η Ευρωπαϊκή Νομισματική μεταρρύθμιση αποφασίστηκε να μην ολοκληρωθεί αυτόματα, αλλά σε τρία στάδια που έλαβαν τόπο κυρίως την δεκαετία του 90'. Τα στάδια αυτά είναι τα ακόλουθα:

Πίνακας 2.2.4.1: Τα τρία Στάδια της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης

Πρώτο στάδιο	1η Ιουλίου 1990 - 31η Δεκεμβρίου 1993
Δεύτερο στάδιο	1η Ιανουαρίου 1994 - 31η Δεκεμβρίου 1998
Τρίτο στάδιο	από 1ης Ιανουαρίου 1999

Πηγή: Παναγοπούλου, 2011

Κατά το πρώτο στάδιο, καταργούνται όλοι οι έλεγχοι επί των κινήσεων κεφαλαίου. Επιπλέον η νομισματική συνεργασία ανάμεσα στις Κεντρικές Τράπεζες ενισχύεται ενώ υπάρχει και δυνατότητα επανευθυγραμμίσεων των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Το δεύτερο στάδιο δημιουργεί κατά μια έννοια τον προπομπό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που είναι το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ινστιτούτο (ΕΝΙ). Σκοπός του ήταν η ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ των κεντρικών τραπεζών των κρατών.

Τέλος, στην αρχή του τρίτου σταδίου αρχίζει η λειτουργία της ΕΚΤ, η οποία εξέδωσε το ευρώ. Πριν από αυτό, καθορίστηκαν οι ισοτιμίες των εθνικών νομισμάτων με το καινούργιο νόμισμα.

Οι Αζαριάδης *et al* (2010), μας επισημαίνουν πως υπάρχουν έξι βήματα-σκοποί στα οποία βασίστηκε η ιδέα της οικονομικής ολοκλήρωσης.

1. **Προνομιακός εμπορικός χώρος** (με μειωμένα τελωνειακά τέλη μεταξύ ορισμένων χωρών)
2. **Χώρος ελεύθερου εμπορίου** (χωρίς εσωτερικούς δασμούς για ορισμένα ή όλα τα αγαθά μεταξύ των συμμετεχουσών χωρών)
3. **Τελωνειακή ένωση** (με τα ίδια τελωνειακά τέλη για τρίτες χώρες και κοινή πολιτική εμπορίου)
4. **Κοινή αγορά** (με κοινούς κανονισμούς για τα προϊόντα και ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, κεφαλαίων, εργαζομένων και υπηρεσιών)
5. **Οικονομική και νομισματική ένωση** (ενιαία αγορά με κοινό νόμισμα και κοινή νομισματική πολιτική)
6. **Πλήρης οικονομική ολοκλήρωση** (όλα τα παραπάνω συν εναρμονισμένες δημοσιονομικές και άλλες οικονομικές πολιτικές)

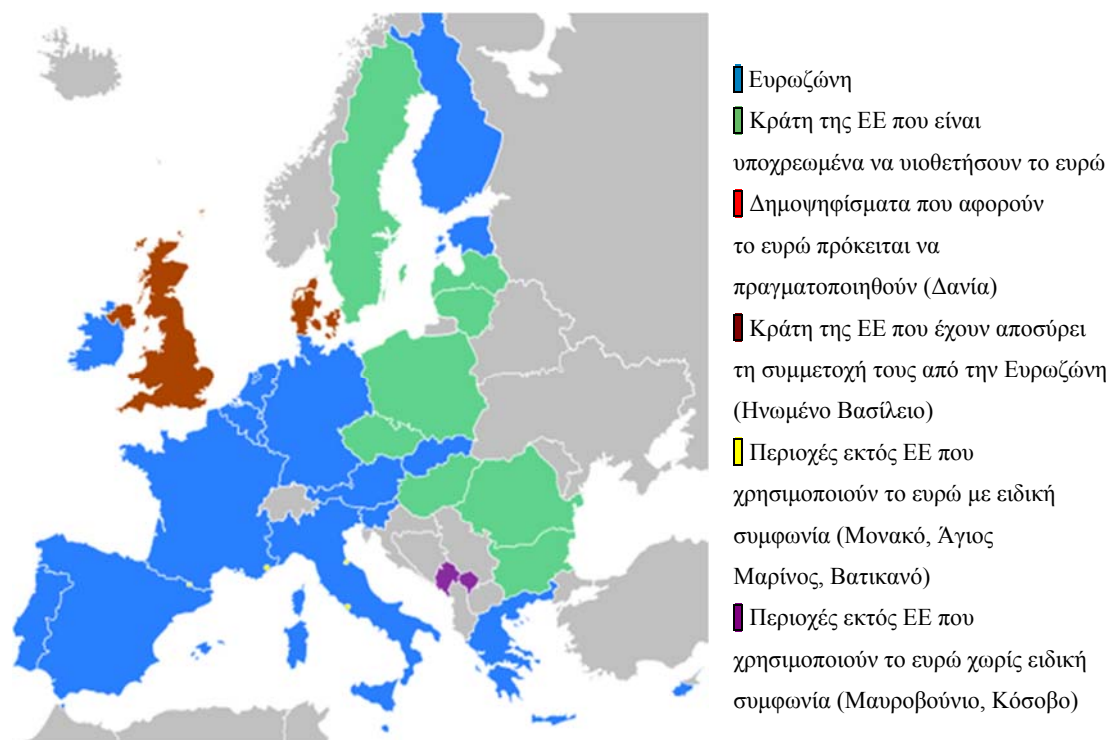
Όλες οι χώρες της ΕΕ ανήκουν στην Οικονομική και Νομισματική ένωση (ΟΝΕ), που αποτελεί το πλαίσιο της οικονομικής συνεργασίας, με κοινούς στόχους:

- Την προώθηση της οικονομικής μεγέθυνσης, της απασχόλησης και ενός υψηλότερου επιπέδου κοινωνικής προστασίας για όλους
- Την συντονισμένη αντιμετώπιση των παγκόσμιων οικονομικών και χρηματοπιστωτικών προκλήσεων, καθώς και
- Την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των χωρών της ΕΕ απέναντι σε εξωτερικούς κλυδωνισμούς. (Eurostat, 2011)

Σήμερα, είκοσι επτά είναι οι χώρες μέλη της ΕΕ και δεκαεπτά από αυτές έχουν αποδεχτεί να συμμετέχουν και στο κοινό νόμισμα. Η πορεία προς την υιοθέτηση κοινού νομίσματος ξεκινά από την ίδρυση της ΕΕ έως και το 1999 όταν πλέον το ευρώ ήταν το επόμενο νόμισμα για πολλές χώρες της ενωμένης Ευρώπης. Συγκεκριμένα, την 31^η Δεκεμβρίου 1998, καθορίστηκαν αμετάκλητα και οι ισοτιμίες μεταξύ του ευρώ και των εγχώριων νομισμάτων των συμμετεχόντων κρατών. Το ίδιο έτος μάλιστα ιδρύεται και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) καθώς και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ). Τα θεσμικά αυτά όργανα θα είναι εν συνεχεία υπεύθυνα για τη χάραξη και άσκησης της ενιαίας Νομισματικής Πολιτικής για το σύνολο των χωρών μελών.

Στον παρακάτω Ευρωπαϊκό χάρτη, φαίνεται το αποτέλεσμα όλων αυτών των συντονισμένων και πληθώρας συμφωνιών και συνθηκών. Οι χώρες της ΕΕ που δεν είναι μέλη της Ευρωζώνης προβλέπεται να ενταχθούν σε αυτή, όταν οι οικονομίες τους θα είναι έτοιμες. Οι χώρες που προσχώρησαν στην ΕΕ το 2004, το 2007 και το 2013 υιοθετούν σταδιακά το ευρώ. Η Δανία και το Ηνωμένο Βασίλειο παραμένουν εκτός Ευρωζώνης βάσει ειδικής πολιτικής συμφωνίας. Οι χώρες λοιπόν που είτε έχουν ήδη προχωρήσει στην χρήση του ευρώ, είτε χρησιμοποιούν άτυπα το ευρώ φαίνονται με τα αντίστοιχα χρώματα.

Σχήμα 2.2.4.2.: Η Ευρωζώνη το 2012

Πηγή: *Economist*, 2012

2.3 Οφέλη από Νομισματική Ένωση

Το ευρώ χρησιμοποιείται σήμερα από το 60% και πλέον των πολιτών της ΕΕ. Η δημιουργία της Ευρωζώνης θεωρείται ένα σημαντικό βήμα για τη δημιουργία της Κοινής Ευρωπαϊκής Αγοράς, καθώς πάνω από 300 εκατομμύρια πολίτες χρησιμοποιούν το ίδιο νόμισμα. Η καθιέρωση ενός ενιαίου νομίσματος υπήρξε επωφελής για όλους:

- Όλοι μπορούν πλέον να ταξιδεύουν και να κάνουν συναλλαγές εντός της Ευρωζώνης χωρίς να χρειάζονται συνάλλαγμα, εξοικονομώντας έτσι χρόνο και χρήμα
- Το κόστος των διασυνοριακών πληρωμών είναι μικρότερο (ή και μηδενικό)
- Οι καταναλωτές και οι επιχειρήσεις μπορούν να συγκρίνουν ευκολότερα τις τιμές, γεγονός που ωθεί τις επιχειρήσεις να χαμηλώσουν τις τιμές τους. (Μπρισίμης και Scarth, 2001)

Η συμμετοχή στην Ευρωζώνη αποτελεί εγγύηση για τη σταθερότητα των τιμών. Η ΕΚΤ καθορίζει τα βασικά επιτόκια σε επίπεδα που σκοπό έχουν να κρατούν μεσοπρόθεσμα τον πληθωρισμό στην ευρωζώνη κάτω του 2%. Επίσης, διαχειρίζεται τα συναλλαγματικά αποθέματα της ΕΕ και μπορεί να παρεμβαίνει στις αγορές συναλλάγματος για να επηρεάζει τη συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ.

Ο De Grauwe (2005) τονίζει πως ένα βασικό όφελος που προκύπτει με την υιοθέτηση του ευρώ είναι η εξάλειψη του κόστους συναλλαγών λόγω κοινού νομίσματος. Συγκεκριμένα και σύμφωνα με την Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το κόστος πλέον ανέρχεται μόλις στο 0,25-0,5% του κοινοτικού ΑΕΠ. Ένα άλλο πλεονέκτημα από την εξάλειψη αυτή είναι και το ότι μειώθηκε η διαφοροποίηση των τιμών ανάμεσα σε εθνικές αγορές. Οι Engel και Rogers (1995), αναλύοντας τη διαφορά στις τιμές ίδιων αγαθών σε διαφορετικές χώρες, καταλήγουν πως η νομισματική ενοποίηση είχε σαν αποτέλεσμα μικρότερες διακυμάνσεις τιμών.

Παρακάτω, σε ένα σχήμα ο Grauwe (2005), μας φανερώνει πώς όσο αυξάνεται το ποσοστό ανοικτότητας μιας οικονομίας, τόσο αυξάνεται και το κέρδος που αποκομίζει από την χρήση κοινού νομίσματος αφού η κλίση είναι θετική.

Σχήμα 2.3.1: Οφέλη μιας Νομισματικής Ένωσης και ο Βαθμός Ανοικτότητας της Χώρας

Πηγή: De Grauwe, 2005

Στον οριζόντιο άξονα είναι το 'εμπόριο', δηλαδή το πόσο ανοιχτή και εξωστρεφής είναι μια οικονομία βάσει των εξαγωγών της προς τις άλλες χώρες της νομισματικής ένωσης ως ποσοστό του ΑΕΠ. Στον κάθετο άξονα φαίνονται τα 'οφέλη', δηλαδή τα θετικά που αποκομίζει η εκάστοτε χώρα, πάλι ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Είδαμε παραπάνω τις βάσεις που τέθηκαν ώστε να οριστεί το ευρώ ως κοινό νόμισμα. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, γίνεται η μελέτη της κατάστασης των Δημόσιων Οικονομικών στην περιοχή της Ευρωζώνης, κυρίως με την παράθεση στατιστικών στοιχείων από επίσημες αρχές. Θα εξετάσουμε τη διαχρονική συμπεριφορά διαφόρων μακροχρόνιων μεταβλητών και θα δείξουμε τα αποτελέσματα σε πρακτικό επίπεδο σε διάφορους τομείς της οικονομίας των χωρών αλλά και πως αυτοί επηρεάστηκαν από το νέο νόμισμα.

Κεφάλαιο 3

Οικονομική Δραστηριότητα στην Ευρωζώνη

3.1 Δημοσιονομική Εικόνα της Ευρωζώνης

Σύμφωνα με το άρθρο 121 παράγραφος 1, ένα από τα κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ απαιτεί σταθερότητα των δημόσιων οικονομικών το οποίο καταδεικνύεται από την επίτευξη δημοσιονομικής κατάστασης χωρίς υπερβολικό δημοσιονομικό έλλειμμα κατά την έννοια του άρθρου 104 παράγραφος 6.

Αρχικά, στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να τονίσουμε πως η μελέτη των δημόσιων οικονομικών είναι αρκετά περίπλοκη με την έννοια της ύπαρξης μεγάλου εύρους του τομέα αυτού. Επίσης τα στοιχεία που προκύπτουν για κάθε χώρα δεν μπορεί να είναι πάντα άμεσα συγκρίσιμα όχι μόνο με των υπολοίπων χωρών αλλά πρέπει να υπάρχει ιδιαίτερη προσοχή ακόμα και στην σύγκριση στοιχείων της ίδιας χώρας με προηγούμενα έτη. Ο μελετητής Γεωργακόπουλος, τονίζει την πολυπλοκότητα και το μεγάλο πλήθος απαντήσεων που προσπαθεί να δώσει η Δημόσια Οικονομική.

Ο Γεωργακόπουλος (2005) λοιπόν, σχετικά με τον πεδίο μελέτης των Δημοσίων Οικονομικών, καταλήγει πως ο ρόλος τους είναι αρκετά ευρύς και περιλαμβάνει πολλούς τομείς προσπαθώντας να απαντήσει σε πληθώρα ερωτημάτων. Τα ερωτήματα αυτά αφορούν το τι επιδιώκουν οι δημόσιοι φορείς ή πως είναι διαρθρωμένος ένας φόρος ή ένα φορολογικό σύστημα ή ποιο είναι το μέγεθος μίας δαπάνης. Ταυτόχρονα, άλλα ερωτήματα που θέτει είναι το τί πρέπει να επιδιώκουν οι δημόσιοι φορείς ή πως πρέπει να είναι διαμορφωμένο ένα φορολογικό σύστημα ή ποιο πρέπει να είναι το μέγεθος μιας δαπάνης.

Οι τακτικές μακροοικονομικές προβλέψεις και οι αναλύσεις των δημοσιονομικών οικονομικών, της σύγκλισης των οικονομικών των κρατών μελών και της κατάστασης που επικρατεί στις ευρωπαϊκές κεφαλαιαγορές παρέχουν μια σφαιρική εικόνα της οικονομίας κάθε κράτους μέλους, της ευρωζώνης και της ΕΕ εν γένει. Οι οικονομικές πολιτικές χαράσσονται και εφαρμόζονται τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η οικονομική πολιτική αποτελεί κυρίως εθνική αρμοδιότητα, παρόλο που η Συνθήκη ΕΚ ορίζει ότι πρέπει να θεωρείται "θέμα κοινού ενδιαφέροντος" και να συντονίζεται από το Συμβούλιο. Μια ομάδα κρατών μελών έχει κάνει ένα σημαντικό βήμα προς την οικονομική ολοκλήρωση υιοθετώντας ενιαίο

νόμισμα, το ευρώ, το οποίο χρησιμοποιείται σήμερα από περισσότερο από το 50% των πολιτών της ΕΕ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εξετάζοντας τα Δημόσια Οικονομικά της ΕΕ, μελετάει τα ελλείμματα (ελλείμματα της γενικής κυβέρνησης), το ακαθάριστο χρέος, τα έσοδα και τις δαπάνες της γενικής κυβέρνησης, καθώς και τους φόρους και τις κοινωνικές εισφορές, που αποτελούν τις κύριες πηγές εσόδων του δημοσίου. Στη συνέχεια θα δούμε πως κυμάνθηκαν βασικές μεταβλητές των Δημόσιων Οικονομικών στην περιοχή της Ευρωζώνης σύμφωνα με στατιστικά πορίσματα.

3.1.1 Έσοδα και Δαπάνες

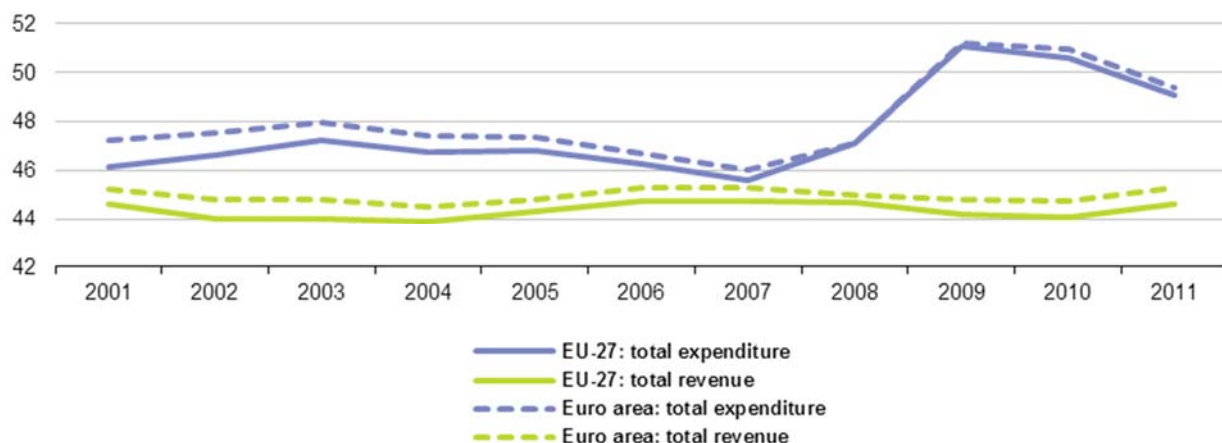
Η ΕΕ κατά την τελευταία δεκαετία αύξησε αρκετά τις δημόσιες δαπάνες της, ενώ αντίθετα τα δημόσια έσοδα μειώθηκαν. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι δημόσιες δαπάνες στην ΕΕ από 44,8% του ΑΕΠ το 2000, έφτασαν στο 49,1% το 2010. Τα έσοδα αντιθέτως μειώθηκαν από 45,3% το 2000 σε 44,6% το 2010. Αντίστοιχα ποσοστά συναντούμε και στην περίπτωση της Ευρωζώνης. Στις χώρες του ευρώ, οι δημόσιες δαπάνες από το 46,2% το 2000 έφτασαν το 49,4% το 2010 και ταυτόχρονα τα έσοδα μειώθηκαν από 46% σε 45,3% ως ποσοστό του ΑΕΠ (Blainey, 2012).

Στην ΕΕ-27, τα συνολικά έσοδα της γενικής κυβέρνησης το 2011 ανήλθαν σε 44,6 % του ΑΕΠ (από 44,1 % του ΑΕΠ το 2010), και οι δαπάνες σε 49,1 % του ΑΕΠ (από 50,6 % το 2010). Στη ζώνη του ευρώ, οι συνολικές δαπάνες της γενικής κυβέρνησης ανήλθαν σε 49,4 % του ΑΕΠ το 2011 και τα συνολικά έσοδα σε 45,3 % του ΑΕΠ.

Σε απόλυτες τιμές, οι συνολικές δαπάνες της γενικής κυβέρνησης αυξήθηκαν σταθερά κατά την περίοδο από το 2001 έως το 2010 – τόσο στην ΕΕ-27 και στη ζώνη του ευρώ. Από το 2010 έως το 2011 οι συνολικές δαπάνες της γενικής κυβέρνησης σημείωσαν ελαφρά μείωση σε απόλυτες τιμές τόσο στην ΕΕ-27 όσο και στη ζώνη του ευρώ. Τα έσοδα επίσης αυξήθηκαν σταθερά κατά το 2007 στην ΕΕ-27 και στη ζώνη του ευρώ, παρέμειναν σχετικώς αμετάβλητα το 2008, μειώθηκαν το 2009 και στη συνέχεια αυξήθηκαν εκ νέου το 2010 και το 2011.

Παρακάτω, μπορούμε να δούμε τα συνολικά έσοδα και τις συνολικές δαπάνες για την τελευταία δεκαετία.

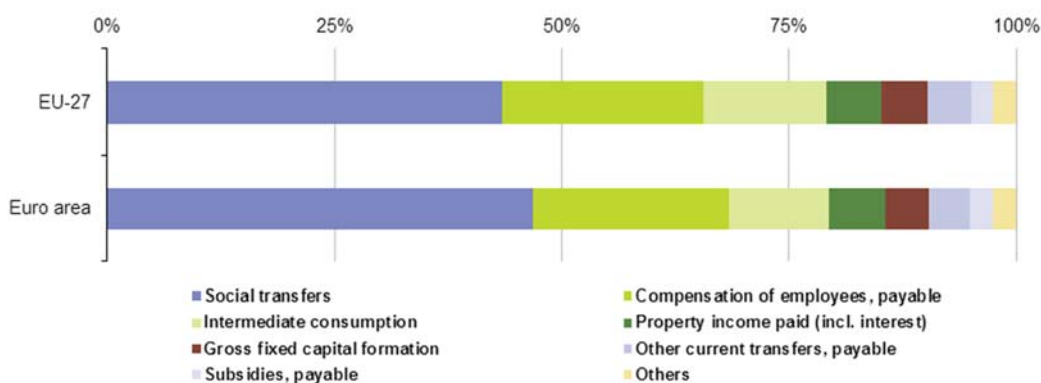
Διάγραμμα 3.1.1.1 Εξέλιξη των Συνολικών Εσόδων-Δαπανών στην Ευρωζώνη

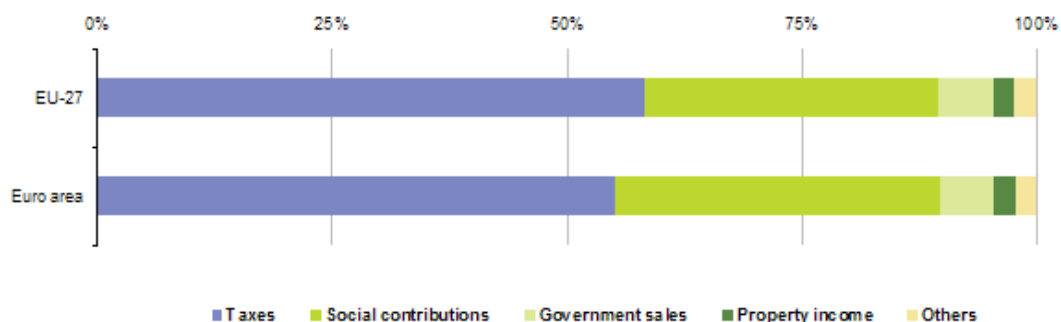
Πηγή: IMF, 2010

Σε όλη την ΕΕ-27, οι κύριες συνιστώσες των συνολικών εσόδων της γενικής κυβέρνησης είναι οι φόροι και οι κοινωνικές εισφορές. Το 2011, οι φόροι ανήλθαν στο 58,2 % των συνολικών εσόδων στην ΕΕ-27 (55,1 % στη ζώνη του ευρώ), ενώ οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης ανήλθαν στο 31,2 % των συνολικών εσόδων (34,6 % στη ζώνη του ευρώ). Αν εξεταστεί κάθε κράτος μέλος, η σχετική σημασία των διαφόρων κατηγοριών εσόδων ποικίλλει σε μεγάλο βαθμό. Για παράδειγμα, οι φόροι ανήλθαν σε λιγότερο από το 50 % των εσόδων του δημοσίου στην Ουγγαρία, την Τσεχική Δημοκρατία και τη Σλοβακία το 2011, αλλά σχεδόν στο 85 % των εσόδων του δημοσίου στη Δανία. Παρκάτω βλέπουμε τη σύνθεση των συνολικών εσόδων και δαπανών όπως διαμορφώθηκαν το 2011.

Διάγραμμα 3.1.1.2: Σύνθεση των Συνολικών Δαπανών-2011

Διάγραμμα 3.1.1.3 Σύνθεση των Συνολικών Εξόδων-2011

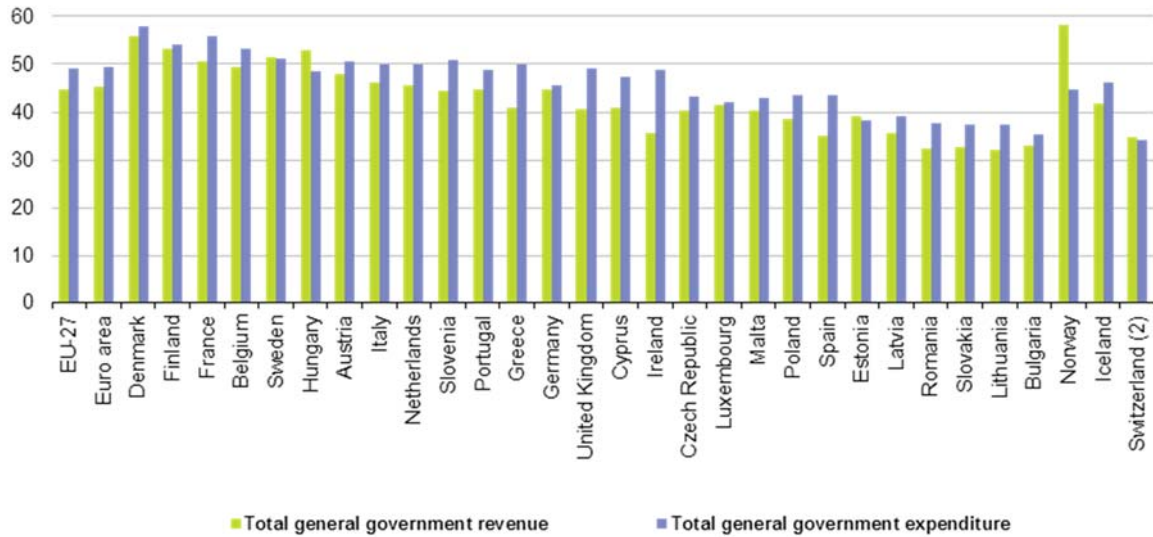

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2012

Το επίπεδο των δαπανών και των εσόδων της γενικής κυβέρνησης ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Το 2011, οι χώρες με τα υψηλότερα επίπεδα συνδυασμένων δημόσιων δαπανών και εσόδων ως ποσοστού του ΑΕΠ (άνω του 100 %), ήταν η Δανία, η Φινλανδία, η Γαλλία, το Βέλγιο, η Σουηδία και η Ουγγαρία, καθώς και η Νορβηγία. Επτά κράτη μέλη ανέφεραν σχετικά χαμηλούς συνδυασμένους λόγους (κάτω του 80 % του ΑΕΠ). Αυτές ήταν η Βουλγαρία, η Λιθουανία, η Σλοβακία, η Ρουμανία, η Λετονία, η Εσθονία και η Ισπανία, ενώ η Ελβετία ανέφερε τον χαμηλότερο λόγο (68,9 % το 2010, τελευταίο έτος για το οποίο υπάρχουν στοιχεία) μεταξύ των μελών της. Όπως ήταν αναμενόμενο, η πιο σημαντική πηγή εσόδων για την ΕΕ και την Ευρωζώνη είναι η φορολογία (Eurostat, 2012b).

Τέλος, θα ήταν ενδιαφέρον να δούμε και ξεχωριστά τις χώρες της ΕΕ και της ΕΕ-27 και πως είναι οι αποδόσεις τους σχετικά με το ποσοστό εσόδων και εξόδων τους. Πάλι μπορούμε να διακρίνουμε τις διαφορετικές επιδόσεις των χωρών με την Νορβηγία να ξεχωρίζει σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη σχετικά με το ποσοστό των εσόδων της. Είναι από τα λίγα κράτη που καταφέρνει να έχει περισσότερα συνολικά έσοδα ενώ την ίδια στιγμή η Ελλάδα δείχνει να μην μπορεί να ανταπεξέλθει στο μέγεθος των εξόδων της, αφού αυτά δεν καλύπτονται από τα συνολικά έσοδά της.

Διάγραμμα 3.1.1.4: Έσοδα-Έξοδα Ευρωζώνης

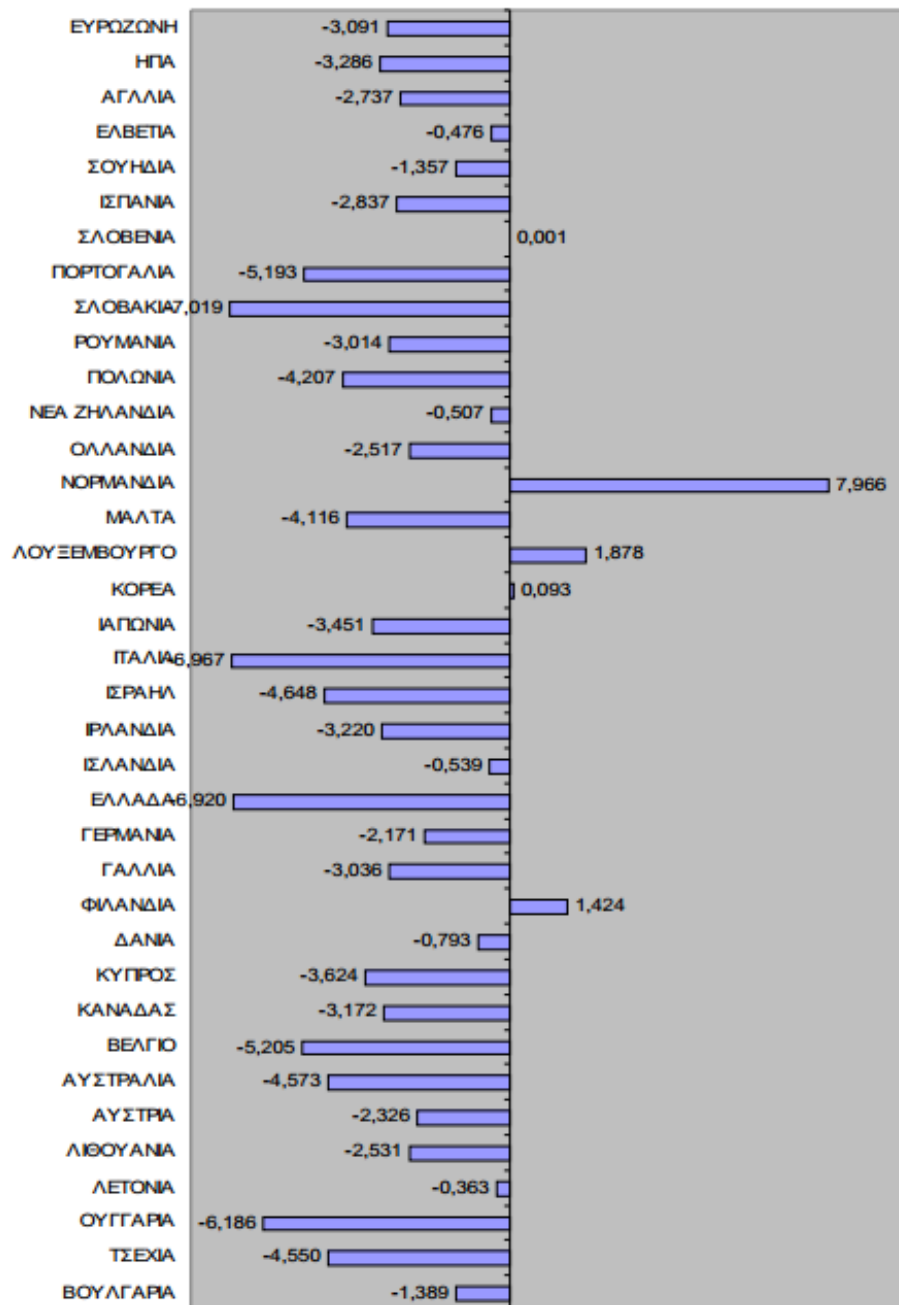
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2012

3.1.2 Δημόσιο Έλλειμμα- Δημόσιο Χρέος

Αναμφίβολα, η διακύμανση του δημόσιου χρέους παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον μελέτης καθώς αποτελεί σήμερα ένα φλέγον ζήτημα και θέμα στην κρίση που διανύει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Η εικόνα του μέσου όρου του ρυθμού ελλείμματος για την περίοδο 1980-2009 μας δείχνει πως η πλειοψηφία των χωρών κινείται σε αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής με εξαίρεση να αποτελούν το Λουξεμβούργο, η Φιλανδία και η Νορμανδία. Παρακάτω βλέπουμε και διαγραμματικά της παρατηρήσεις αυτές.

Διάγραμμα 3.1.2.1 Μέσος Ρυθμός Ελλείματος 1980-2009

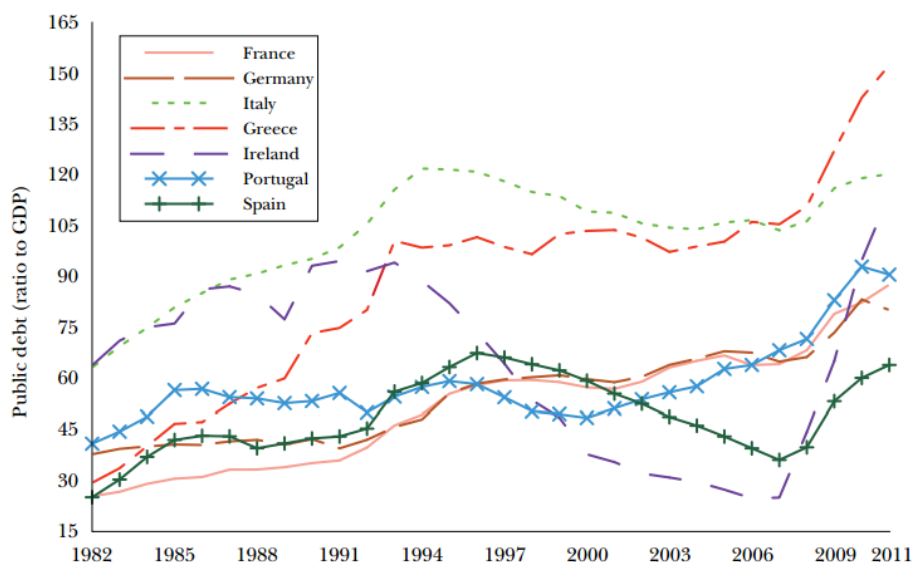
Πηγή: Μουλίνου, 2010

Το 2011, το δημόσιο έλλειμμα (καθαρή καθαρή λήψη ή χορήγηση δανείων του ενοποιημένου τομέα της γενικής κυβέρνησης, ως μερίδιο του ΑΕΠ) τόσο της ΕΕ-27 όσο και της ζώνης του ευρώ μειώθηκε σε σύγκριση με το 2010, ενώ το χρέος της γενικής κυβέρνησης αυξήθηκε.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η εξέλιξη του δημόσιου χρέους σε ποσοστό του ΑΕΠ από το 1982 έως 2011.

Διάγραμμα 3.1.2.2: Η Εξέλιξη του Δημόσιου Χρέους 1982-2011

The Evolution of Public Debt, 1982–2011

Πηγή: Muellbauer, 2011

Το Δημόσιο Χρέος για μία ομάδα χωρών της Ευρωζώνης (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Πορτογαλία και Ισπανία) με μια πρώτη ματιά δεν φαίνεται να αποτελούσε πρόβλημα για τις χώρες αυτές στα μέσα της δεκαετίας του 2000. Το ποσοστό του χρέους τους ήταν αντίστοιχου μεγέθους με εκείνο των ΗΠΑ. Οι χώρες αυτές μελετώνται επειδή ανήκουν στην ΕΕ πολλά χρόνια (από την δεκαετία του 80') αλλά και επειδή έχουν ενδιαφέρον μελέτης λόγω της κρίσης χρέους που διανύουν όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία.

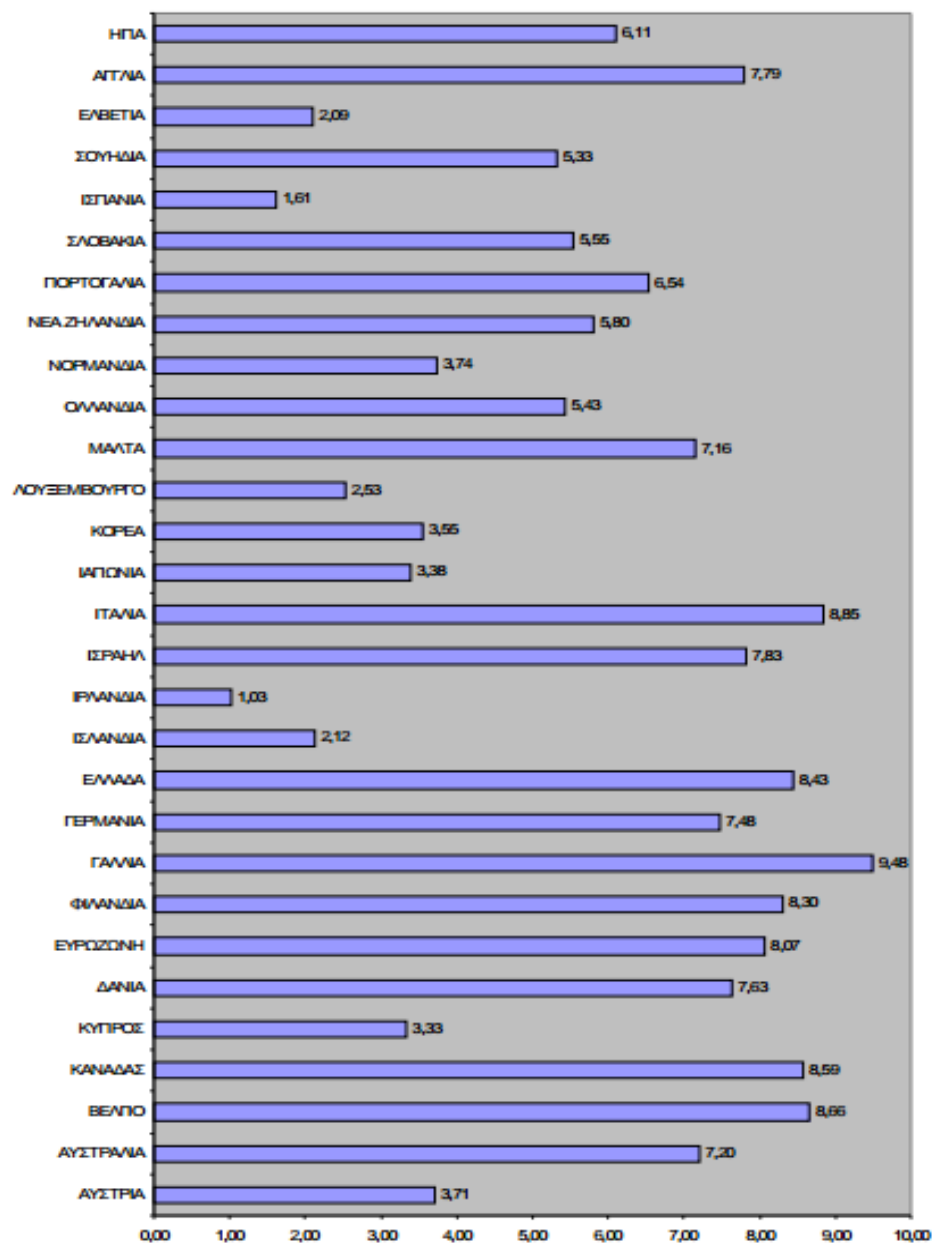
Η ύπαρξη του υψηλού ελλείμματος στην Ευρωζώνη έχει οδηγήσει και στον 'εκτροχιασμό' του δημόσιου χρέους, το οποίο όπως είδαμε συνεχίζει να αυξάνει ως ποσοστό του ΑΕΠ και να αγγίζει πλέον το 90%. Αυτό απέχει βέβαια πού από το στόχο της συνθήκης του Μάαστριχτ που προέβλεπε ότι ένα βιώσιμο έλλειμα πρέπει να είναι μικρότερο από το 60% του ΑΕΠ. Συνεπώς απαιτείται επιπλέον προσπάθεια και ιδιαίτερα από τις χώρες που υπολείπονται του στόχου όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία αλλά και η Ισπανία.

3.1.3 Απασχόληση

Η οικονομική πολιτική της ΕΕ έχει ως κύριο στόχο τη διαρκή ανάπτυξη και τη δημιουργία περισσότερων θέσεων απασχόλησης. Αποσκοπεί όχι μόνο στη σταθεροποίηση της οικονομίας βραχυπρόθεσμα και στην αύξηση του αναπτυξιακού δυναμικού μεσοπρόθεσμα, αλλά και στην αντιμετώπιση μακροπρόθεσμων προκλήσεων, όπως η γήρανση του πληθυσμού και η παγκοσμιοποίηση (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα). Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, τα στατιστικά στοιχεία σχετικά με την ανεργία και την απασχόληση είναι προβληματικά, έως και απογοητευτικά.

Το μέσο ποσοστό ανεργίας για το διάστημα 1980-2009 στις υπό εξέταση χώρες φαίνεται στο Διάγραμμα που παρατίθεται παρακάτω. Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι την πρώτη δεκαετία 1980-1994, η ανεργία κινείται σε αρκετά υψηλά επίπεδα σε σχέση με τη δεύτερη περίοδο 1995-2009 όπου παρατηρούμε να παρουσιάζεται πτώση για σχεδόν όλες τις χώρες που εξετάζουμε. Αυτό αναμενόταν εφόσον για την απασχόληση συναντάμε αύξηση.

Διάγραμμα 3.1.3.1: Μέσο Ποσοστό Ανεργίας (1980-2009)

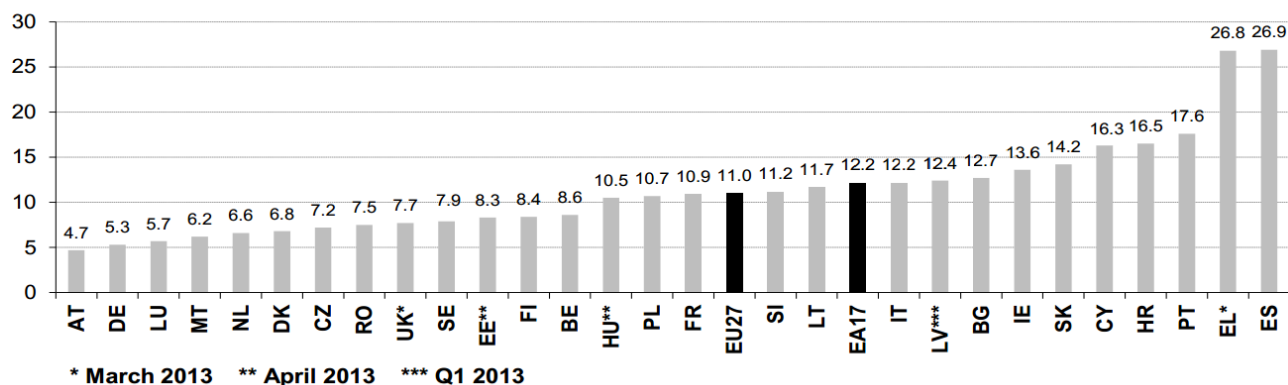
Πηγή: Μουλίνου, 2010

Τα τελευταία χρόνια η ανεργία στις χώρες του ευρώ αλλά και συνολικότερα παρουσιάζει σταθερή αύξηση. Συγκεκριμένα, στις Ευρώπη των είκοσι επτά, η ανεργία το έτος 2012 ήταν στο 10,7% ενώ το 2011 ήταν 9,9%. Στις χώρες που δεν μετέχουν στο κοινό νόμισμα, τα στοιχεία είναι ακόμη πιο ανησυχητικά, αφού ο μέσος όρος των 17 χωρών το έτος 2012 ήταν 11,7% και αυξημένος κατά 1,3% σε σχέση με το ποσοστό του 2011 (Eurostat, 2012).

Στο παρακάτω γράφημα, μπορούμε να δούμε την ανεργία έτσι όπως καταγράφεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα για τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο του έτους που διανύουμε.

Διάγραμμα 3.1.3.2: Ποσοστό Ανεργίας στην Ευρώπη

Unemployment rates in May 2013, seasonally adjusted

Πηγή: EKT, 2013

Μεταξύ των χωρών μελών, το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας καταγράφηκε στην Αυστρία (4,7%), στην Γερμανία (5,3%) καθώς και στο Λουξεμβούργο (5,7%). Τα αντίστοιχα υψηλότερα ποσοστά σημειώθηκαν στην Ισπανία (26,9%) και την Ελλάδα (26,8%) για τον Μάρτιο του 2013 (Economist,2013).

3.2 Λοιπά Στοιχεία Ευρωζώνης Σήμερα-Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ΕΕ αριθμούσε το 2010 περίπου 502 εκατομμύρια κατοίκους και αποτελούσε περίπου το 7,3% του παγκόσμιου πληθυσμού σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας. Συγκεκριμένα, οι χώρες που συμμετέχουν στην Ευρωζώνη αποτελούν το 4,8% του παγκόσμιου πληθυσμού. Επίσης αν και αποτελεί ένα μικρό ποσοστό του συνολικού πληθυσμού, παρόλα αυτά έχει καταφέρει να είναι η μεγαλύτερη οικονομία στο κόσμο. Η ΕΕ παράγει περισσότερο από το ¼ του συνολικού παγκόσμιου ΑΕΠ ενώ ακολουθούν οι ΗΠΑ (22,9% του συνολικού ΑΕΠ), Κίνα (9,1%) και Ιαπωνία (8,7%) με ποσοστό 8,7% (Eurostat, 2012).

Το 2011, η ΕΕ αναπτύχθηκε συνολικά σε ποσοστό 1,6%, όμοια με την μεγέθυνση των ΗΠΑ. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), προέβλεψε ότι η ανάπτυξη του ΑΕΠ σε διεθνές επίπεδο θα είναι κατά 3,25% μικρότερη σε σχέση με το 2011.

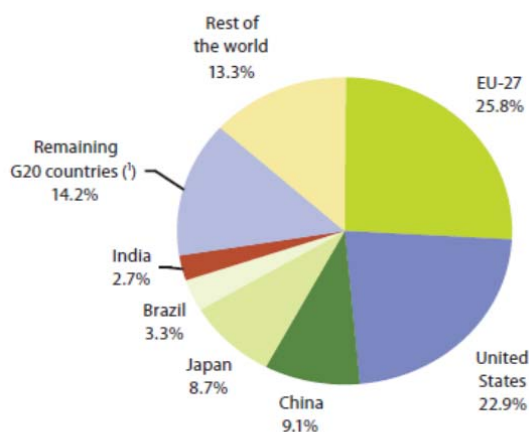
Σχετικά με τον πληθωρισμό, τα επιτόκια έχουν οριστεί πολύ χαμηλά από την ΕΚΤ με το βασικό επιτόκιο δανεισμού να είναι στο 0,75%, Αυτό σημαίνει ότι και ο

πληθωρισμός παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, συμβάλλοντας βέβαια και η συνεχιζόμενη κρίση που συγκρατεί τις τιμές σε πιο χαμηλά και ικανοποιητικά επίπεδα (Muhleman, 2012).

Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι περισσότερες από 200 οικονομίες που βρίσκονται μετά την εικοστή θέση, όσον αφορά το παγκόσμιο ΑΕΠ αποτελούν μόλις το 13,3% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Το ΑΕΠ δηλαδή των 200 περίπου φτωχότερων οικονομιών του πλανήτη είναι λίγο περισσότερο από το μισό του συνολικού ΑΕΠ της Ευρώπης των 27. Είναι εμφανής δηλαδή η μεγάλη διαφορά μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης. Την ίδια στιγμή, πάλι από το παρακάτω διάγραμμα φαίνεται και η ισχυρή θέση της ΕΕ και της Ευρωζώνης σε παγκόσμιο επίπεδο.

Σχήμα 3.2.1 Οικονομική Θέση της ΕΕ Παγκοσμίως

Figure 1.1: Share of world GDP, 2010
(%)

(*) Canada, Russia, Australia, Mexico, South Korea, Turkey, Indonesia, Saudi Arabia, Argentina and South Africa.
Source: Eurostat (online data code: nama_gdp_c) and the United Nations Statistics Division (National Accounts Main Aggregates Database)

Πηγή: Eurostat, 2010

Κεφάλαιο 4

Κρίση Χρέους στην Ευρωζώνη

4.1 Γενικά

Από το 2008, η Ευρώπη, και κυρίως η νεότευκτη ευρωζώνη, υφίσταται τις συνέπειες της παγκόσμιας ύφεσης. Θεωρείται η δεύτερη μεγάλη ύφεση που εμφανίζεται στην παγκόσμια ιστορία μετά από εκείνη του 1929. Ως ξεκίνημα και αρχική αιτία της οικονομικής ύφεσης προβάλλεται η πτώση των τιμών στα ακίνητα, το «σκάσιμο της φούσκας των ακινήτων» όπως αποκαλείται η πτώση αυτή στις τιμές, στις ΗΠΑ.

Η κρίση που έλαβε παγκόσμιες διαστάσεις ανέδειξε τις αδυναμίες της ευρωπαϊκής οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Ταυτόχρονα έφερε στην επιφάνεια πως ενώ η ζώνη του ευρώ είναι μια νομισματική ένωση που διέπεται από ενιαία νομισματική πολιτική, την ίδια στιγμή οι πολιτικές αυτές φαίνονται να είναι αποκεντρωμένες υποφέροντας έτσι από μια ανισορροπία μεταξύ της ισχυρής νομισματικής και ασθενούς οικονομικής πτέρυγας της.

Το μέγεθος και η ένταση της κρίσης φανέρωσε την πολυπλοκότητα που υπάρχει στην οικονομία καθώς και τη μεγάλη αλληλεξάρτηση μεταξύ των χωρών της Ένωσης. Μπορούμε επίσης να ισχυριστούμε πως η κρίση επηρέασε διαφορετικά τα μέλη καθώς προκάλεσε ύφεση σε πολλές οικονομίες που έως τότε εμφάνιζαν οριακή ανάπτυξη και μείωσε τα ποσοστά ανάπτυξης πολλών αναδυόμενων χωρών. Έτσι λόγω της διαφορετικότητας που διακρίνει την Ευρωζώνη μεταλλάχθηκε σε μια σοβαρότατη κρίση χρέους των πιο αδύναμων οικονομικά χωρών επηρεάζοντας με τη σειρά τους το σύνολο του οικοδομήματος της Ευρώπης (Hawley, 2012).

Ο Ρεμπετσιώτης (2013), σε μια προσπάθεια να διερευνήσει τα αίτια της κρίσης σε ελληνικό αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο, καταλήγει πως οι παράγοντες που συντέλεσαν στη δημιουργία, διόγκωση και διατήρηση της κρίσης είναι οι εξής:

1. Μειωμένη διεθνής ανταγωνιστικότητα
2. Αυξημένες δημόσιες δαπάνες
3. Αυξημένη κατανάλωση- μειωμένες επενδύσεις
4. Συστηματική φοροδιαφυγή και διαφθορά
5. Ιδιαιτερότητες της Ελληνικής οικονομίας

6. Ρευστές πολιτικές συνθήκες
7. Αντίσταση από τα εργατικά σωματεία
8. Διεθνείς παράγοντες

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι η κρίση χρέους των κρατών του ευρώ που διανύουμε δεν οφείλεται σε μια μόνο αιτία αλλά αντίθετα οι παράγοντες είναι πολλοί με απρόβλεπτες συνέπειες.

Σύμφωνα με την Μούση (2008), τα απαραίτητα βήματα που πρέπει να γίνουν άμεσα ώστε να συμπληρωθεί το θεσμικό πλαίσιο της οικονομικής ένωσης είναι τα εξής:

1. Εφαρμογή ενός ενιαίου συστήματος εγγύησης των καταθέσεων σε όλα τα κράτη μέλη, δηλαδή ένας ενιαίος μηχανισμός αξιολόγησης των χρηματοπιστωτικών κινδύνων
2. Η επέκταση της εποπτείας στα ρισοκίνδυνα χρηματοοικονομικά προϊόντα, όπως τα hedge funds
3. Η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού οργανισμού αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας για να σπάσει το αμερικάνικο μονοπώλιο στον τομέα αυτό και
4. Η διεύρυνση του ρόλου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για να μπορεί να τροφοδοτεί με φρέσκο χρήμα τις ανάγκες του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας και επομένως των κρατών μελών και των αντίστοιχων τραπεζών τους

Σε περισσότερο βραχυπρόθεσμο επίπεδο, απαραίτητο σε ολόκληρη την ευρωζώνη είναι η τόνωση της κατανάλωσης, των επενδύσεων και των εξαγωγών. Η υποτίμηση του νομίσματος θα ήταν μια πρώτη λύση για μια χώρα που διατηρεί το δικό της νόμισμα και δεν έχει υιοθετήσει το ευρώ. Η Ευρωζώνη όμως δεν μπορεί να κάνει κάτι τέτοιο. Το κοινό νόμισμα και η μη κοινή νομισματική πολιτική των χωρών αποτελούν εμπόδιο καθώς καμία χώρα μέλος της νομισματικής ένωσης δεν μπορεί από μόνη της να υποτιμήσει το ευρώ καθώς αυτή είναι αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (Bloomerg, 2011).

Η σημερινή κρίση στην Ευρωζώνη δεν είναι μόνον δημοσιονομική. Είναι και αποτέλεσμα των ανισορροπιών στην ανταγωνιστικότητα, αλλά και άλλων τοπικών προβλημάτων με κυριότερο το πρόβλημα σε πολλές χώρες του χρηματοοικονομικού

τομέα. Στην Ιρλανδία, το πρόβλημα ξεκίνησε από την υπερθέρμανση της αγοράς κατοικίας και την ανεξέλεγκτη παροχή δανείων προς τους ιδιώτες. Η διάσωση των τραπεζών από το κράτος μετέτρεψε την τραπεζική κρίση σε κρίση δημόσιου χρέους, ενώ και οι ιδιώτες είναι υπέρ-δανεισμένοι. Στη Ισπανία, το πρόβλημα δεν είναι δημοσιονομικό. Πηγάζει από το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας, την υπερθέρμανση της αγοράς κατοικίας, τις μικρές αποταμιευτικές τράπεζες και τον μεγάλο δανεισμό του ιδιωτικού τομέα. Στην Πορτογαλία το πρόβλημα πηγάζει από το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας, το υπερβολικό δανεισμό των ιδιωτών, αλλά και τα μεγάλα ελλείμματα του κράτους. Στην Ελλάδα, η κρίση είναι δημοσιονομική αλλά πηγάζει και από το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας (Wihlborg *et al*, 2012).

Η νέα οικονομική διακυβέρνηση της ΕΕ βασίζεται σε τρεις βασικούς άξονες:

- Ενισχυμένο οικονομικό θεματολόγιο με αυστηρότερη επιτήρηση από την ΕΕ. Στο θεματολόγιο περιλαμβάνονται προτεραιότητες πολιτικής και στόχοι που έχουν εγκριθεί στο πλαίσιο της στρατηγικής "Ευρώπη 2020", πρόσθετες δεσμεύσεις των κρατών μελών που συμμετέχουν στο Σύμφωνο "Ευρώ +", αυστηρότερη εποπτεία των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών από την ΕΕ στο πλαίσιο του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης και νέα εργαλεία αντιμετώπισης των μακροοικονομικών ανισορροπιών, καθώς και μια νέα μέθοδος εργασίας, το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, για την εξέταση οικονομικών και δημοσιονομικών προτεραιοτήτων το ίδιο διάστημα κάθε χρόνο.
- Δράση για τη διαφύλαξη της σταθερότητας στην ευρωζώνη. Το 2010, η ΕΕ αντέδρασε στην κρίση δημόσιου χρέους με τη σύσταση προσωρινών μηχανισμών στήριξης για τα κράτη μέλη, οι οποίοι, το 2013, θα αντικατασταθούν από τον μόνιμο Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ΕΜΣ). Αυτά τα μέτρα εξαρτώνται από την εφαρμογή αυστηρών προγραμμάτων δημοσιονομικής εξυγίανσης και μεταρρυθμίσεων και καταρτίζονται σε στενή συνεργασία με το ΔΝΤ.
- Δράση για την αποκατάσταση του δημοσιονομικού τομέα, όπως περιγράφεται στη συνέχεια. (Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2012)

4.1.1 Η Περίπτωση της Ελλάδας

Μετά την παγκόσμια ύφεση που σημειώθηκε το 2008, η Ελλάδα φαίνεται να βγήκε σχετικά αλώβητη και να μην επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό. Μετά όμως από ένα έτος περίπου, φαίνεται να είναι αντιμέτωπη με το υψηλότερο χρέος που αντιμετώπισε η χώρα μεταπολεμικά. Υπάρχει λοιπόν κάποια σύνδεση αυτών των δύο γεγονότων ώστε να έρθει στην επιφάνεια η κρίση του χρέους στην Ελλάδα?

Σύμφωνα με τον Χαρδούβελη (2011), η Ελληνική κρίση ξεκίνησε λοιπόν από την οικονομική δυσπραγία που εισήχθη στην χώρα λόγω της διεθνούς ύφεσης και η οποία φανέρωσε την υπερχρέωση του ελληνικού δημοσίου και την πιθανή αδυναμία ελέγχου διογκώμενου χρέους του. Μετατράπηκε δε σε κρίση της Ευρωζώνης όταν οι αγορές συνειδητοποίησαν ότι το ελληνικό πρόβλημα είναι η κορυφή του παγόβουνου σε μια νομισματική ένωση που δεν στηρίζεται σε σταθερά δημοσιονομικά θεμέλια.

Ο Μπάρκουλης (2012), ως κύριους λόγους της κρίσης χρέους στην Ελλάδα, μας αναφέρει τους εξής:

1. Μεγάλος και υπολειτουργικός δημόσιος τομέας
2. Δυσκίνητο νομικό και δικαστικό σύστημα
3. Ευρεία παραοικονομία
4. Αποθάρρυνση επενδύσεων και ίδρυσης μεγάλων επιχειρήσεων
5. 'Ακαμπτη' και περιορισμένη χρήση των ανθρώπινων πόρων

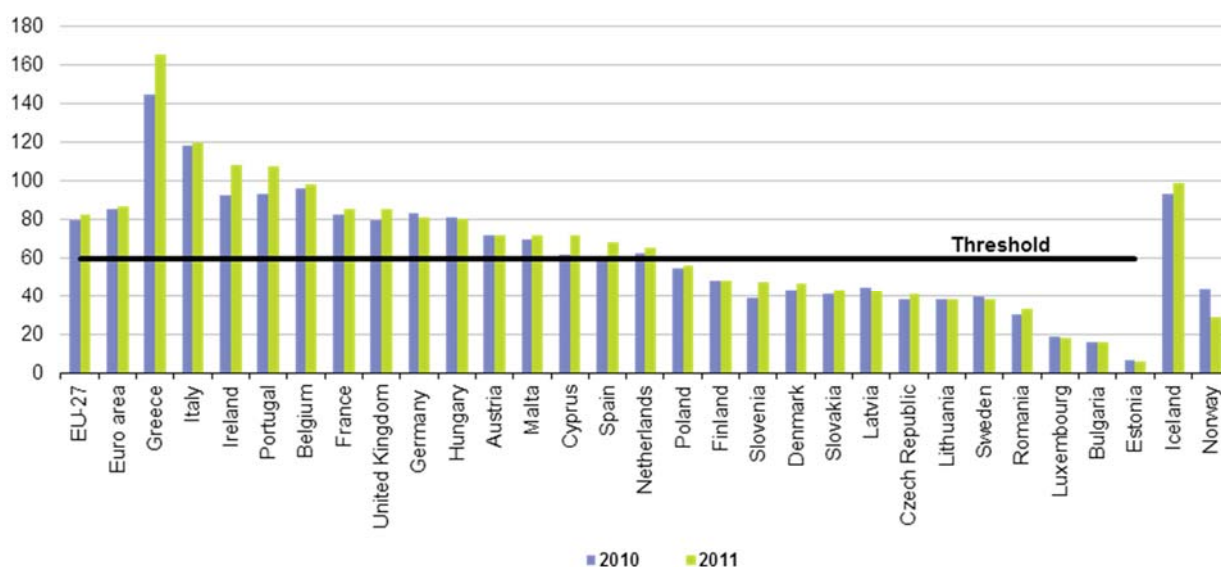
Σχετικά με το διογκωμένο χρέος της Ελλάδας, η διαφθορά είναι απανταχού στην δημόσια διοίκηση και χειροτερεύει συνεχώς. Σύμφωνα με μελέτες της Διεθνούς Τράπεζας, από τον Mauro (2010), η διαφθορά διπλασιάζει το δημοσιονομικό έλλειμμα, επιτρέπει το 25% των φόρων να διαφεύγει αποθαρρύνοντας τις επενδύσεις και έτσι αποβραδύνεται και η οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Σύμφωνα με τον Τάτσο (2000), το συνολικό έλλειμμα της Ελλάδας το 1996 έφτασε το 8% του ΑΕΠ, ενώ αντίστοιχα το δημόσιο χρέος ακτινάχθηκε από 25% το 1970 σε 112% το 1996. Η Βυθούλκα (2009), μας αναφέρει πως ένα από τα σπουδαιότερα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, τόσο πριν όσο και μετά την ένταξή της στην ΟΝΕ ήταν το χαμηλό επίπεδο ανταγωνιστικότητας, το οποίο μπορεί να διαπιστωθεί πολύ εύκολα με τη βοήθεια διαφόρων δεικτών όπως το ύψος του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Το εξωτερικό ελληνικό έλλειμμα σημείωσε μάλιστα το 2008, το μεταπολεμικά ιστορικό υψηλό του 14,8% ως ποσοστό του ΑΕΠ και διατηρήθηκε, εν μέσω σημαντικής ύφεσης, στο 11,1% του ΑΕΠ το 2009 και στο 10,5% το 2010. Η χρηματοδότηση των ελλειμμάτων επέφερε έτσι τη συσσώρευση μεγάλου ακαθάριστου εξωτερικού χρέους, το οποίο ξεπέρασε το τρίτο τρίμηνο του 2010 το 190% του ΑΕΠ. Επί πολλά χρόνια η χώρα χρεωνόταν, δηλαδή πωλούσε το μελλοντικό της κεφάλαιο, για να χρηματοδοτήσει μια δαπάνη που ξεπερνούσε την παραγωγή της (Αναστασάτος, 2010).

Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται και το αποτέλεσμα των συνεχόμενων ελλειμμάτων που παρατηρήθηκαν όλα τα προηγούμενα έτη. Έτσι, φτάνουμε το 2010-2011, το δημόσιο χρέος της Ελλάδας να ξεπερνά το 160% του ΑΕΠ της.

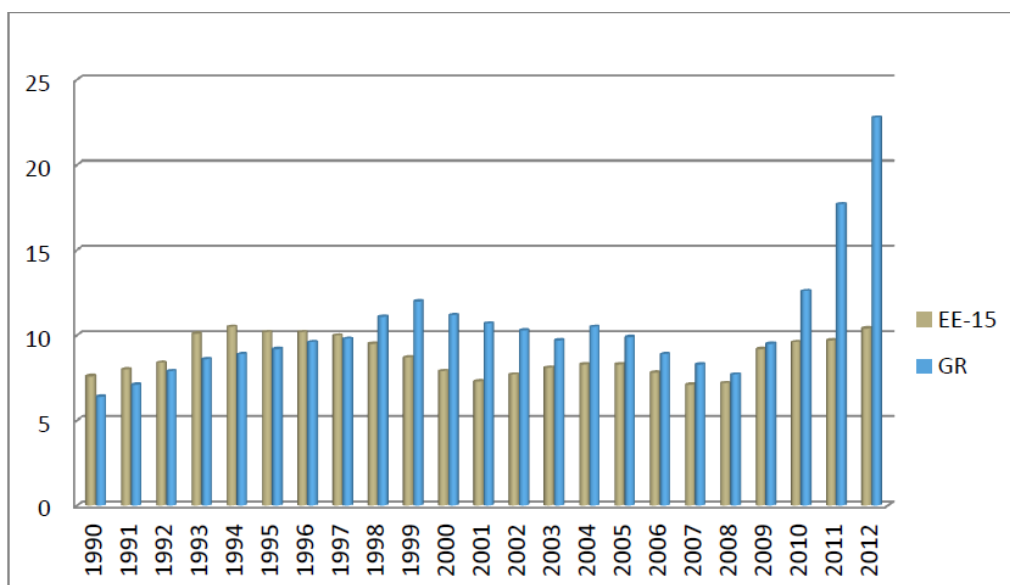
Διάγραμμα 4.1.1.1: Δημόσιο Χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2012

Τέλος, αρκετό ενδιαφέρον παρουσιάζει να δούμε και την διακύμανση της ανεργίας στην Ελλάδα τις δυο τελευταίες δεκαετίες συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό της Ευρωζώνης των 15 χωρών.

Διάγραμμα 4.1.12: Ποσοστό Ανεργίας Ελλάδας-ΕΕ-15

Πηγή Στοιχείων: AMECO, Ιδία Επεξεργασία

Όπως παρατηρούμε από το παραπάνω γράφημα το ποσοστό ανεργίας της Ελλάδας ήταν χαμηλότερο από αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (15 κρατών – μελών) .Ωστόσο, αυξητική πορεία ακολούθησαν και τα δύο όμως με διαφορετικό ρυθμό. Ο μέσος όρος της ΕΕ είναι 9,3% έναντι 8,4% της Ελλάδας για το χρονικό διάστημα 1990-1997. Έτσι, λοιπόν, το 1998 και 1999 το ποσοστό ανεργίας της Ελλάδας ξεκίνησε να υπερβαίνει αυτό της ΕΕ-15 (9,5% το 1998 και 8,7% το 1999 έναντι 11,1% το 1998 και 12% το 1999 για την Ελλάδα) .

Τα επόμενα χρόνια μέχρι και το 2008 με ελάχιστες αυξομειώσεις η ανεργία ακολούθησε φθίνουσα πορεία τόσο για την Ελλάδα όσο και για την ΕΕ-15, μάλιστα ο ρυθμός μείωσης της ανεργίας για την Ελλάδα ήταν έντονος και κατάφερε να έρθει κοντά με το τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο. Ο μέσος όρος από το 1990-2008 ήταν 8,7% για την ΕΕ-15 και 9,3% για την Ελλάδα. Ιδιαίτερα για το 2008 τα ποσοστά ανεργίας μεταξύ Ελλάδας και ΕΕ ήταν πολύ κοντά το ένα με το άλλο , επίσης, ήταν από τα χαμηλότερα σχεδόν ποσοστά των δύο τελευταίων περίπου δεκαετιών ιδιαίτερα για την ΕΕ-15 (Ελλάδα 7,7% και ΕΕ 7,2%) (Γκαργκάνας και Τάβλας, 2002).

Σημαντική είναι η περίοδος μετά το 2008 , μετά το ξέσπασμα δηλαδή της διεθνούς οικονομικής κρίσης όπου δεν εκτινάχθηκε στα ύψη μόνο η ανεργία στην Ελλάδα αλλά και στην ΕΕ-15. Ο μέσος όρος για την ΕΕ-15 για το διάστημα 2008-2012 ήταν

9,2% ενώ για την Ελλάδα 14,6%. Μέχρι και το 2009 τα ποσοστά ανεργίας των δύο χωρών συμβάδιζαν. Από το 2010 και μετά όμως, όπως προαναφέρθηκε και στο προηγούμενο τμήμα της παρούσης εργασίας το ποσοστό ανεργίας της Ελλάδας εκτινάχθηκε. Ωστόσο, το ποσοστό ανεργίας στην ΕΕ-15 από το 2010 και μετά έτεινε τα υψηλά ποσοστά που παρουσίαζε στα μέσα της δεκαετίας του 1990 . Κατά συνέπεια η ανεργία εξελίσσεται σε ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά και για την Ευρώπη.

Η διεθνής κρίση έφερε την ύφεση στην Ελλάδα και τον πανικό στις αγορές. Οι βαθύτερες όμως αιτίες της ελληνικής κρίσης είναι αυτόχθονες. Δεν έχουν κοινές ρίζες με τη διεθνή κρίση. Η διεθνής κρίση απλώς ξεσκέπασε το εγχώριο δημοσιονομικό πρόβλημα, που γιγαντώθηκε εν μέσω εγχώριας ύφεσης. Η διεθνής κρίση έσπασε τη φούσκα μιας περιόδου ελληνικής ανάπτυξης με δανεικά και υψηλές απαιτήσεις της ελληνικής κοινωνίας για ένα βιοτικό επίπεδο που δεν μπορούσε να στηρίξει η εγχώρια παραγωγή. Η φούσκα θα έσπαζε και με οποιαδήποτε άλλη διατάραξη που θα προξενούσε ύφεση στην Ελλάδα. Η διεθνής κρίση απλώς έσπασε την εγχώρια φούσκα μια ώρα αρχύτερα. Εμφανίζεται ίσως περίεργο και ειρωνικό, αλλά η διεθνής κρίση είχε και ένα θετικό αποτέλεσμα για τη χώρα μας, αφού όσο νωρίτερα σπάσει μια διογκούμενη φούσκα τόσο μικρότερη είναι σε μέγεθος και συνεπώς τόσο ελαφρύτερες οι συνέπειες του σπασίματός της (Χαρδούβελης, 2010).

4.2 Ετερογένεια Μεταξύ των Χωρών της Ευρωζώνης

Η Ευρωζώνη, μετά από τις διευρύνσεις που προχώρησε, περιλαμβάνει μεγάλο πλήθος από διαφορετικές χώρες με διαφορετικά οικονομικά συστήματα. Μεγάλο είναι το πλήθος της βιβλιογραφίας που εξετάζουν την ετερογένεια μεταξύ χωρών που πρόκειται να υιοθετήσουν κοινό νόμισμα, θέτοντας κυρίως κριτήρια εισόδου σε κοινό νόμισμα στηριζόμενα στην διάρθρωση του οικονομικού περιβάλλοντος της εκάστοτε χώρας και το διαφοροποιημένο οικονομικό προφίλ τους.

Ήδη από την διεύρυνση του 2004 γίνεται πολύς λόγος σχετικά με αυτή την προοπτική, την προσχώρηση δηλαδή στο ευρώ περαιτέρω χωρών. Έχει πυροδοτηθεί δε μια αυξανόμενη ακαδημαϊκή αλλά και πολιτική διαφωνία για το αν μια κοινή νομισματική πολιτική ενδείκνυται και είναι κατάλληλη για όλες τις χώρες που

μετέχουν σε αυτή. Υπάρχει λοιπόν η ανησυχία σχετικά με την ανομοιογένεια των οικονομικών τάσεων στην Ευρωζώνη αλλά και στην ΕΕ συνολικότερα.

Ήδη από τη συνθήκη του Μάαστριχτ καταβάλλεται προσπάθεια και γίνεται εξαρχής σαφές το γεγονός ότι οι χώρες που επιθυμούν να εισαχθούν στο κοινό νόμισμα θα πρέπει να διακρίνονται κατά μια έννοια από ‘ομοιογένεια’ ώστε να υπάρχει μια αναγκαία σύγκλιση μεταξύ των κρατών. Αυτό είναι απαραίτητο καθώς έπρεπε να εξομαλυνθούν οι έντονες διαφορές τόσο σε οικονομικό περιβάλλον όσο και σε βαθμό διάρθρωσης συνολικότερα της κάθε χώρας καθώς θα είχαν πλέον κοινά χαρακτηριστικά και κανονισμούς μεταξύ τους. Χαρακτηριστικά, για να μπορούν να συναλλάσσονται όλες αυτές οι διαφορετικές χώρες μεταξύ τους θα έπρεπε να έχουν μια πρώτη ομοιότητα σε ρυθμό πληθωρισμού όπως άλλωστε προβλέπει και η Συνθήκη.

Με την προϋπόθεση αυτή, διαχρονικά σταθεροποιούνται οι όροι του εμπορίου με αποτέλεσμα να έχουμε σχετική σταθερότητα στο Ισοζύγιο Πληρωμών και επομένως να μειώνεται και η ανάγκη για μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας (Δημητρακοπούλου, 2006).

Όσον αφορά τις οικονομίες πριν και μετά την Συνθήκη του Μάαστριχτ, τα αποτελέσματα φανερώνουν ότι ένας σχετικά υψηλός βαθμός ετερογένειας κυριαρχεί στην ΕΕ, κάτι το οποίο οφείλεται και στην πρόσφατη διεύρυνσή της. Ενώ μερικές από τις οικονομίες των ΝΜ-12 χωρών φαίνεται να έχουν δυναμική όσον αφορά στο πραγματικό προϊόν τους και επίπεδο τιμών παρόμοια με αυτή των χωρών της ΕΕ-15 ή παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες με τις μικρές χώρες της ευρωζώνης, άλλες συμπεριφέρονται αρκετά διαφορετικά από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη (Clark και Wincoop, 2009)

Ο Αναστασίου (2009), οδηγείται σε σειρά πορισμάτων σχετικά με την ετερογένεια των χωρών μελών της Ευρωζώνης. Μεταξύ των συμπερασμάτων του, καταλήγει πως σε κάποια από τα νέα κράτη-μέλη (Ουγγαρία και Εσθονία), η αναδιάρθρωση των οικονομιών τους επέφερε θετικά αποτελέσματα όσον αφορά τη δυναμική τους στο πραγματικό προϊόν και στις τιμές. Αυτό σημαίνει ότι η ένταξή τους στην ΟΝΕ μπορεί να επιτευχθεί συντομότερα σε σχέση με κάποια άλλα νέα κράτη-μέλη, όπως η Ρουμανία και Τσεχία, όπου δείχνουν ότι κινούνται σε αντίθετες κατευθύνσεις με την

ευρωζώνη συνολικά τόσο στο πραγματικό ΑΕΠ όσο και στο επίπεδο τιμών. Για αυτά τα νέα κράτη-μέλη η ένταξή τους στην ΟΝΕ φαντάζει αρκετά δύσκολη.

Οι MaKinnon (1963) και Kenen (1969), ύστερα από έρευνα που διεξήγαγαν, υπέδειξαν επιπρόσθετα κριτήρια που θα πρέπει να ικανοποιεί μια νομισματική ένωση. Ο MaKinnon (1963), συμπεραίνει στην ανάλυσή του ότι είναι προτιμότερο σε μία νομισματική ένωση να προσχωρούν ανοικτές και εξωστρεφείς οικονομίες και όχι οι κλειστές. Μάλιστα, προτείνει για τις πολύ ανοιχτές οικονομίες τη διατήρηση σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας αναδεικνύοντας την αποτελεσματικότητα της χρήσης των εγχώριων μακροοικονομικών πολιτικών στην αντιμετώπιση της ανεργίας και τη βελτίωση του Ισοζυγίου Πληρωμών. Για τις δε κλειστές οικονομίες, θεώρησε αναγκαία τη χρήση της πολιτικής των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Ο Kenen (1969), επισημαίνει τη σημασία της διαφοροποίησης στην παραγωγή και την κατανάλωση, υποστηρίζοντας ότι οι υψηλά διαφοροποιημένες οικονομίες αποτελούν καλύτερα υποψήφια μέλη προς νομισματική ενοποίηση. Όσο περισσότερο είναι διαφοροποιημένη μια παραγωγική διαδικασία σε ένα κράτος, τόσο θα περιορίζονται και οι επιπτώσεις ασύμμετρων διαταραχών γιατί έτσι θα επηρεάζεται ένα μικρό μέρος της οικονομίας.

Μεταξύ άλλων ερευνών, ως βασικό κριτήριο κρίνεται και η δημοσιονομική σύγκλιση αλλά και ο αυτόματος μηχανισμός επιδοτήσεων. Ο δεύτερος, προϋποθέτει την εναρμόνιση των δημοσιονομικών πολιτικών και μελών της ένωσης και την ύπαρξη ενός κοινού κεντρικού προϋπολογισμού ο οποίος σαν θα αναδιανέμει πόρους σε περιοχές που αντιμετωπίζουν οικονομικές διαταραχές. Αυτό επιτυγχάνεται με την μεταφορά των εσόδων από την φορολόγηση από περιοχές με πλεονεκτικότερη θέση προς λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές. Βέβαια το σύστημα προϋποθέτει και έναν ορισμένο βαθμό πολιτικής σύγκλισης. (Δημητρακοπούλου, 2006)

Ενώ όμως η αύξηση της ανομοιογένειας των οικονομικών χαρακτηριστικών των χωρών της Ευρωζώνης είναι διάχυτη, πλήθος μελετών εξετάζουν και την αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή υπάρχει μια τάση εξομάλυνσης των διαφορών μακροχρόνια. Τα συμπεράσματα ακόμη είναι μεικτά. Σίγουρα όμως η σημερινή κρίσιμη κατάσταση που επικρατεί στην Ευρωπαϊκή ήπειρο κατά κάποιο τρόπο ενδέχεται να αποτελεί δείγμα των μεγάλων διαφορών μεταξύ χωρών και των διαφορετικών αποδόσεών τους σε διάφορους τομείς της οικονομίας.

Κεφάλαιο 5

Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Ολοκληρώνοντας την παρούσα πτυχιακή εργασία, μπορούμε να προβούμε σε κάποια συμπερασματικά σχόλια σχετικά με την εικόνα που παρουσιάζει η Ευρωζώνη σε βασικούς οικονομικούς τομείς της, κυρίως μάλιστα υπό την σκιά της κρίσης χρέους που αντιμετωπίζει.

Χωρίς αμφιβολία, είναι εύκολο να συμπεράνουμε, πως τα πλεονεκτήματα ενός κοινού νομίσματος είναι πολλά και σημαντικά. Λόγω της απουσίας των συναλλαγματικών ισοτιμιών, δίνεται περισσότερη ώθηση στις συναλλαγές, ενισχύοντας της επενδύσεις καθώς και την αύξηση του ΑΕΠ. Το κόστος των εμπορικών και χρηματοοικονομικών συναλλαγών είναι χαμηλότερο, αφού δεν θα υπάρξει το κόστος μετατροπής νομισμάτων, κάνοντας τη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων και εργασίας ευκολότερη. Ακόμη, η διαφάνεια των τιμών σκοπό έχει να τονώσει τον ανταγωνισμό και να ωφελήσει τους καταναλωτές.

Παρόλα αυτά, η κρίση χρέους στην Ευρωζώνη που διανύουμε όλοι μας τα τελευταία χρόνια, φανέρωσε σε όλο της το μεγαλείο την πολυπλοκότητα και την αλληλεξάρτηση που υπάρχει στη σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα. Αμφισβήτησε κυρίαρχες, παραδοσιακές, οικονομικές θεωρίες και αντιλήψεις δεκαετιών. Η κρίση δεν αντιμετωπίστηκε άμεσα και οι ενέργειες της ΕΕ δείχνουν να είναι καθυστερημένες και αναποτελεσματικές μέχρι στιγμής. Επιπλέον, λόγω της μεγάλης της διάρκειας, η κρίση αυτή φανέρωσε τα προβλήματα που υπήρχαν στην βασική λειτουργία της η Ευρωπαϊκής Ένωσης συνολικά, αναγκάζοντάς την να προστατέψει ακόμα και το ίδιο της το δημιούργημα που δεν είναι άλλο από την Ευρωζώνη.

Μεγάλο είναι και το ενδιαφέρον των μελετητών για την πρωτοφανή κατάσταση στην Ευρωζώνη, με τις απόψεις σχετικά με το μέλλον της Ευρώπης και του ευρώ να δίστανται. Ποια θα είναι λοιπόν η συνέχεια αυτής της μεγάλης κρίσης και πόσο θα διαρκέσει? Το μόνο σίγουρο είναι πως στην παρούσα φάση το όραμα για ασφάλεια, σταθερότητα, ευημερία και ανάπτυξη από την ένταξη μας στην ΟΝΕ μοιάζει ανεκπλήρωτο, με τις σημερινές συνθήκες και τις πολιτικές σκοπιμότητες που επικρατούν. Η κατάσταση στην Ελλάδα είναι αρκετά απογοητευτική.

Το βέβαιο είναι, με αφορμή την περίπτωση της ελληνικής οικονομίας, πως θα πρέπει αρχικά να κατανοηθεί η διαφορετικότητα των κρατών-μελών της Ευρωζώνης και να θεσπίζονται στη συνέχεια οι κατάλληλες-αντίστοιχες πολιτικές για ευνοϊκά συνολικά αποτελέσματα. Ορισμένες από τις κοινές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας/Ένωσης επενεργούν σαφώς προς το συμφέρον των ισχυρότερων και πλουσιότερων κρατών μελών. Πρόκειται ιδίως για τις πολιτικές που αφορούν την εσωτερική αγορά, τον ανταγωνισμό και τη φορολογία, γιατί ανοίγουν τις αγορές των πτωχότερων και λιγότερο ανεπτυγμένων κρατών μελών στα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους.

Γι' αυτό χρειάζονται άλλες πολιτικές, οι οποίες να εξισορροπούν τα οφέλη της διαδικασίας ολοκλήρωσης, κάνοντας μεταβιβάσεις κεφαλαίων προς όφελος των πτωχότερων κρατών μελών: π.χ. οι πολιτικές για τη γεωργία, την περιφερειακή ανάπτυξη και την κοινωνική πρόνοια. Αυτές οι μεταβιβάσεις κεφαλαίων ωφελούν επίσης και τα πλουσιότερα κράτη μέλη, γιατί επιτρέπουν στους πτωχότερους εταίρους των να αγοράζουν περισσότερα προϊόντα και υπηρεσίες από αυτά. Αυτή η ζυγοστάθμιση των ωφελειών των κρατών μελών, η οποία, μεταξύ άλλων, διακρίνει ένα σχέδιο πολυεθνικής ολοκλήρωσης από μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου, επιτυγχάνεται χάρη στον προϋπολογισμό της Ένωσης.

Οι εξελίξεις που εκτυλίσσονται τα τελευταία χρόνια είναι πρωτοφανή και αναμένουμε να δούμε τη λύση που θα δοθεί από τους θεσμικούς φορείς της ΕΕ. Οι αποφάσεις και πράξεις που θα ληφθούν θα μας δείξουν για το εάν έχουμε διδαχθεί από οικονομικά προβλήματα και κρίσεις του παρελθόντος αποφεύγοντας έτσι την παραπέρα ύφεση που αντιμετωπίζει η Ευρωζώνη και η Ευρώπη συνολικότερα.

Καθίσταται απόλυτα σαφές πως είναι επιτακτική ανάγκη η ηγεσία της ΕΕ να γίνει ευέλικτη και να αντιμετωπίσει την νέα πραγματικότητα. Αυτό θα επιτευχθεί μόνο ερευνώντας σε βάθος τα αίτια που οδήγησαν σε ένα τόσο ασταθές περιβάλλον τις χώρες της Ευρωζώνης και αντιμετωπίζοντάς τα άμεσα ώστε το ευρώ να εξακολουθεί να είναι το ισχυρό νόμισμα με τα οφέλη που οραματίστηκαν οι ιδρυτές του.

Υπάρχει όμως η πίστη πως παρά την κρίση χρέους, είναι στο χέρι της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ηγετών της αν θα βγει πιο ισχυρή από την κρίση ή αν το πρόβλημα σταθεί ανυπέρβλητο στο δρόμο για την ολοκλήρωσή της.

Αξίζει τέλος να σημειώσουμε πως οι εξελίξεις πάνω στα μεγέθη των δημοσίων οικονομικών της Ευρωζώνης και της ΕΕ είναι ραγδαίες σε καθημερινό επίπεδο και αλλάζουν με ταχύτατους ρυθμούς. Μένει να παρακολουθήσουμε την πορεία της προσπάθειας της ΕΕ να βγει από το αδιέξοδο της κρίσης χρέους που αντιμετωπίζει ώστε να βάλουμε ακόμη ένα λιθαράκι στην οικονομική ιστορία αποφεύγοντας τυχόν λάθη του παρελθόντος.

Όσον αφορά την συνεισφορά και τη συμβολή της παρούσας πτυχιακής εργασίας, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως σίγουρα θα μπορούσε να αποτελέσει μια πηγή ενημέρωσης προς κάθε κατεύθυνση σχετικά με την εικόνα των μεγεθών των δημόσιων οικονομικών της Ευρώπης. Απευθύνεται σε μεγάλο εύρος κοινού, όπως φοιτητές που μελετούν παρόμοιο θέμα, χρησιμοποιώντας απλή ορολογία κατανοητή σε όλους.

Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Ξένη Βιβλιογραφία

Bloomerg, (2012), *'Greece's Least Bad Option Looks to be Internal Devaluation: View'*, [press release] 4/01/2012

Blainey G., (2012), *'Debt Crisis wil only Strengthen Europe'*, Business Source Complete, pp: 13-14

Clark, T. and van Wincoop, E. (2001), *'Borders and Business Cycles'*, Journal of International Economics, vol. 55, pp. 59-85

Darvas, Z. and Szapary, G. (2005), *'Business Cycle Synchronization in the Enlarged EU: Comovements in the New and Old Members'*, CEPR Discussion Paper no.5179, Centre for Economic Policy Research.

Engel C., Rogers J., (1995), *'How Wide is the Border?'*, International Finance Discussion Paper, no.498, Washington, DC: Board of Governors of the Federal Reserve System

Hawley C., (2012), *'The World from Berlin: Europe Hasn't Learned Lessons from Greece's Crisis'* www.spiegel.de [accessed 1/12/2012]

IMF (2009), *'Initial Lessons of the Crisis Prepared by the Research, Monetary and Capital Markets'*, Washington

Jorra M., (2012), *'The Effect of IMF lending on the Probability of Sovereign Debt Crises'*, Journal of International Money and Finance, Volume 31, pp: 709-725

Kenen P. B., (2000), *'Currency Areas, Policy Domains and the Institutionalization of Fixed Exchange Rates'*, Princeton University

- Mauro P., (2010), '*Corruption and Growth*', The Quarterly Journal of Economics
- McKinnon R. I., (2001), '*Optimum Currency Areas and the European Experience*', Stanford University, October
- Muellbauer J. (2011), "*Resolving the Eurozone Crisis: Time for Conditional Eurobonds*", CEPR Policy Insight No. 59
- Muhleman A. (2012), '*The 2012 macroeconomic Environment*', Business Source Complete, pp: 14-15
- Obstfeld M., Krugman P. R., (1994), '*International Economics, Theory and Policy*', New York, Harper Collins College Publishers
- Paul De Grauw, (2005), '*Τα Οικονομικά της Νομισματικής Ένωσης*', Εκδόσεις Παπαζήση
- Wihlborg C., Willet T., Nan Z., (2010), '*The Euro Debt Crisis*', World Economics, 11,4 pp 51-77

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αζαριάδης Κ., Ιωαννίδης Γ.Μ., Πισσαρίδης Χ.Α, (2010), '*Ανάπτυξη είναι η μόνη Λύση, Δεκαεπτά Προτάσεις για μία Νέα Αναπτυξιακή Στρατηγική*', Αθήνα
- Αναστασίου Α., (2009), '*Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE) και Μακροοικονομική Προσαρμογή στις Χώρες-Μέλη της Ε.Ε.*', Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών

Αναστασάτος Α., (2010), 'Η Εξωτερική Ανισορροπία της Ελληνικής Οικονομίας',
Αθήνα

Βυθούλκα Ε., (2009), 'Η Οικονομική Ανάπτυξη της Ελλάδας τα τελευταία 10 Χρόνια',
Αθήνα

Γεωργακόπουλος Θ.Α., (2005), 'Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική', Γ' Έκδοση,
Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα, σελ. 40-41, 85-90

Γκαργκάνας Ν., Τάβλας Γ., (2002), 'Νομισματικά Καθεστώτα και Επιδόσεις ως προς
τον Πληθωρισμό, Οικονομικές Επιδόσεις και Προοπτικές της Ελλάδας', Τράπεζα της
Ελλάδος, Αθήνα

Δημητρακοπούλου Μ., (2006), 'Ασυμμετρίες και Διάχυση των Οικονομικών Κύκλων
στη Διευρυμένη Ευρώπη', Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών

Διακίδης Δ., (2005), 'Η Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Οικονομικής
Κοινότητας', University studio press, Θεσσαλονίκη, σελ. 17-18

Κανελλόπουλος Π.Ι., (2008), 'Οι Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης- Μετά τη
Συνθήκη της Λισσαβώνας', Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

Κοντογεώργης Γ.Α., (1995), 'Η Ευρωπαϊκή Ιδέα, Η Ευρωπαϊκή Ένωση, Η Ελλάδα',
Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα: σελ. 69-71

Κότιος Α.,(2011), 'Οι δύο Όψεις της ΟΝΕ, Ευρωπαϊκή Παρουσία', Μηνιαία Έκδοση
για την Ευρώπη, Αθήνα

Κωστίτσης Ν., (1998), 'Η Ευρωπαϊκή Ένωση: Ένα Σύντομο Οδοιπορικό στην Ιστορία,
τους Θσμούς και τις βασικές Πολιτικές της', Έκδοση: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Λάζος Β., (1996), 'Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελληνικές Επιχειρήσεις', Θεσσαλονίκη, Δ. Τσιάρα- Ακμή daughters ΕΕ

Μουλίνου Π., (2010), 'Αποτίμηση Μακροοικονομικής Ετερογένειας στην ΕΕ και στις OECD', Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών, ΠΜΣ Ειδίκευσης στην Οικονομική Επιστήμη

Μούσης Ν., (2008), 'Ευρωπαϊκή Ένωση-Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική', Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση

Μπάρκουλης Χ.Γ., (2012), 'Χρηματοοικονομική Κρίση στην Ευρωζώνη και η Ελληνική Οικονομία: Υπάρχει Διέξοδος?', Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Μπρισίμης και Scarth, (2001), 'Η Εισαγωγή του Ευρώ σε Φυσική Μορφή στην Ελλάδα', Οικονομικό Δελτίο Τράπεζας, τεύχος 18

Παναγοπούλου Ε.,(2011), 'Νομισματική Πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση', Πτυχιακή Εργασία, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης

Ρεμπετσιώτης Α., (2013), 'Η Κρίση Χρέους στην Ευρωζώνη, Ευκαιρία Ολοκλήρωσης ή Απειλή Διάλυσης?', Τμήμα Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Στεφάνου Κ.Α., (2002), 'Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση: Γενικά και θεσμικά Χαρακτηριστικά μετά την Νίκαια', Τόμος Α', Εκδόσεις Σακκουλά, Αθήνα, σελ. 11-15, 42-44

Τάτσος Ν. (2010), 'Τα Δημόσια Οικονομικά στην Ελλάδα', Εκδόσεις Σμπίλια, Αθήνα

Τράπεζα της Ελλάδος, (2012), «Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας», Μάιος, Αθήνα

Χαρδούβελης Γ., (2011), 'Το Χρονικό της Διεθνούς και Συνακόλουθης Ελληνικής και Ευρωπαϊκής Κρίσης: Αίτια, Επιπτώσεις, Αντιδράσεις, Προοπτική', Αθήνα

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

<http://europa.eu>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

<http://www.economist.com/>

<http://www.ecb.int/home/html/index.en.html>

www.imf.com